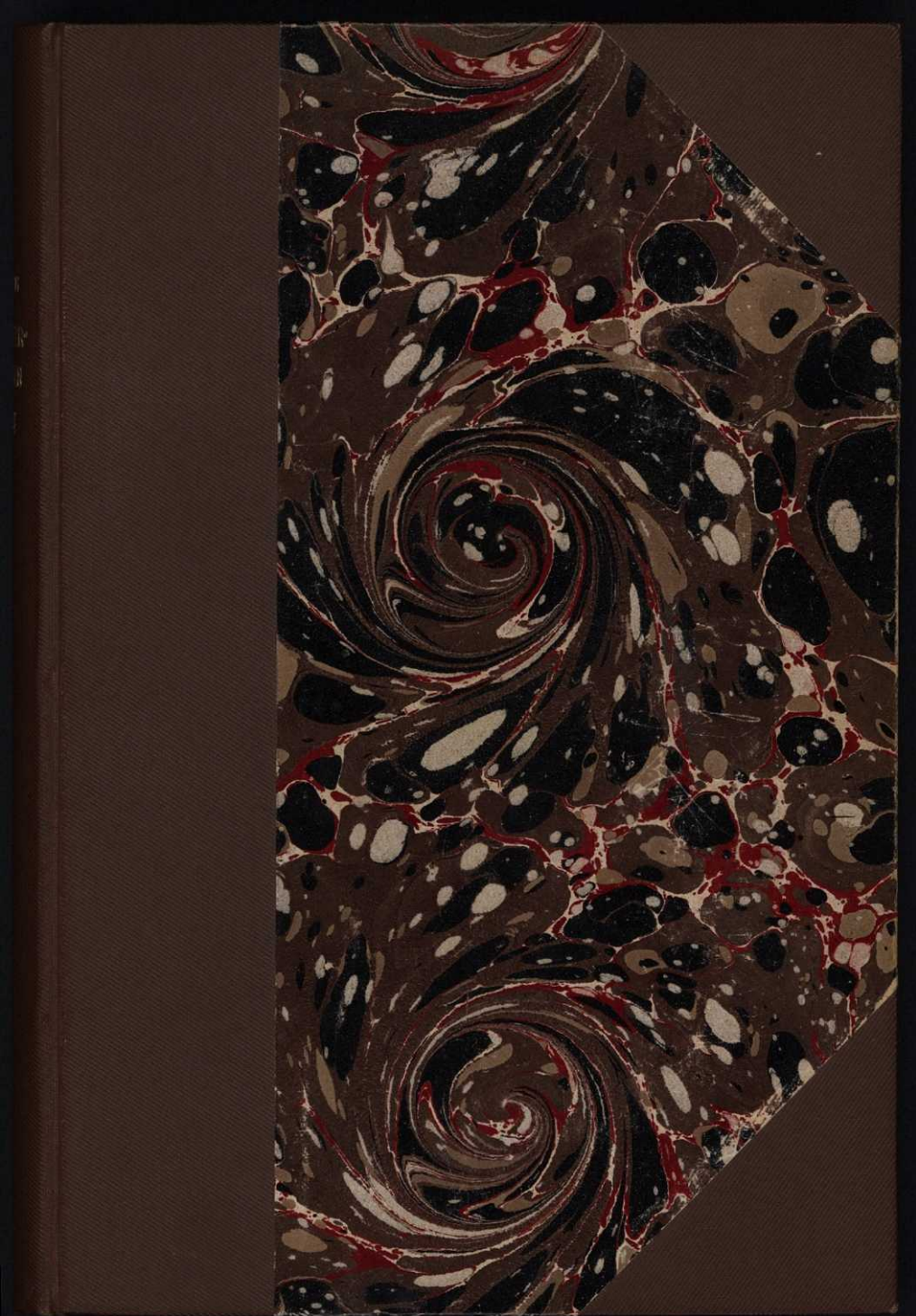

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

Martin Koch

Timmerdalen

IV
Ungdom

* MARTIN KOCH *

TIMMERDALEN

MARTIN KOCH

TIMMERDALEN

EN HISTORIA OM KULTUR

IV

Stockholm
Albert Bonniers förlag

Copyright. Albert Bonnier 1913.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1913

IV.

UNGDOM

Så var nu våren äntligen kommen, som Bernt så länge hade längtat efter. Handlingens vår efter dådlösa drömmars vinter.

Små vattensjuka grässtrån sköto upp på marken, små gråbleka blommor gömde sig här och där bland trasor, bleckburkar, porslinsskärvor och annat avfall i backarna kring arbetarekasernerna.

Där kunde kvinnorna och barnen stå långa stunder och fröjdas åt det spirande livet. Kinderna fingo mera färg, ögonen fingo mera ljus och mod — den glädjen hade man ändå i byarna, den fick man aldrig i grå staden.

Genom djupa, blåa rymden drogo ändlösa flockar av vita skyar, de liknade härskepp under segel på väg över havet.

Ungarna stodo på backen och vände sina snoriga näsor i vädret — ty det var ändå en syn att se däruppe! Under skyarna gled fram små band och svarta streck, det var fågelskarorna, som kommo farande från främmande land. Ända ner till jorden hördes deras gälla skrik, det ljud så vida omkring i den rena, starka luften. De sträckte mot norr och försvunno.

Handlingens vår var kommen, det började jäsa i alla människors sinnen.

Ljusare blevo dagarna och ljusare nätterna. Men som en lång, svart, dyster natt låg vintern kvar i minnet.

Bernt drog sig undan från människorna efter fadrens död, han hörde inte vad som viskades i stugorna och på vägarna, en otäck historia från vårens första brytningsdagar, då flickebarnen, Ella och Inez, gingo i älven och Bernt höll så vackert ett tal vid graven.

Det var hans första stora framträdande inför folket, det blev nu aldeles förstört av den ohyggliga sanningen, som sakta spred sig och gjorde Bernt till en svärmare i människornas ögon.

Varför gingo flickorna i älven? — Den frågan gjorde sig var och en. De voro inte sinnessjuka, man hade ju sett dem samma dag och talat med dem och skrattat tillsammans med dem. Var det tomheten under smutsen i deras fördärvade själar, som drev dem bort förkrossade med Jesu namn på läpparna? Var det frihetens och den eviga vårens rike, som med sin strålande glädje lockade dem ut ur livets mörker?

Inte! Sådana där ord kunna ju vara mycket fina och angenäma, men under dem ligger det verkliga livet, och det är helt annorlunda beskaffat.

Historien om de båda flickorna kunde inte berättas högt. Det var något så oerhört, att det måste viskas från öra till öra. De som hörde viskningen kände ångestens kyla i hjärtat, om de hade något hjärta.

Sådan var alltså verkligheten. Så djupt i elände hade man redan sjunkit.

Inez hade ju fått tag i en särskild pojke att gå i sällskap med. Honom tyckte hon om — så skulle hon få ett barn, lilla tösen.

Han barnafadren gick till Ella och lurade henne på samma vis.

Där stodo de båda och sågo efter lymmeln, som flinade och gick. Deras ömma kärlek till varandra höll provet ändå, de beslöto att hämnas tillsammans.

De samlade ihop till brännvin, som de bjödo pojken på långt borta i skogen, ensamma med honom i mörkret bland smältande, smutsiga högar av snö.

De blevo alla berusade, pojken värst, eftersom det var meningen. Han blev redlös, och de båda vettlösa flickorna skuro honom nästan till döds i sin blodiga lystnad efter hämnd.

Det sägs att Abailard blev straffad så av de djuriska fränderna till hans älskade Héloïse.

Men detta skedde inte i sagornas råa ålder, det skedde i den stora kulturens tid.

Det gjordes inte av en sjukling, som viljelöst följde sin söndertrasade hjärnas nyck. Det gjordes av två små vanliga, fördärvade barn, det gjordes metodiskt, efter förnumstig överläggning tillsammans, de gingo till denna gärning från sitt arbete som vanligt om kvällen.

Hela vinterns mörker och all fattigdomens hjälplöshet flöt ihop i denna svarta historia, den bet sig fast för alltid i allas minne. —

Pojken låg där och vrålade, blodet forsade — då förstodo flickorna bättre sin gärning och anade det förfärligaste straff; då sprungo de ner till älven.

Några äldre människor hörde pojkens skrik, de kommo dit, han fick hjälp och fördes bort och räddades dock till livet.

Men småungarna i byn, de hade reda på saken, de flinade vid flickornas begravning åt Bernts storståtliga ord.

Gärningen lockade många förvända ögon. Där funnos

barn, som gingo med bultande bröst och sågo blodiga syner inom sig. Mörkret lockade med en sällsam, hemlig njutning.

Snart fick dock Bernt själv höra historien, stackare. Den kvällen måste Signe hjälpa hans förstånd till rätta.

— Du talade ju sant i alla fall på sätt och vis, sade flickan till slut.

— Vad betyder det? svarade han. Men vad ska det bli av oss alla? Vi jagas ju med piskor ner i djupet!

— Om de ä så, att ni märker ogräset sticka opp en enda brodd, sa han, så måste ni genast oskadliggöra den, om de kommer spirandes si så där en fem eller tie broddar, så måste en kraftansträngning göras, å om de blir sina femton stycken, så ä vår sak nästan förlorad. Så sa han, de hörde ja själv att han sa. Å nog ä de sant, de ska Gud veta.

Två gamla fromsinta, beskedliga arbetare gingo hem från Brödraföreningens möte. De begrundade tillsammans vad direktör van Geldern hade sagt där inne nyss. —

Ja, visst fanns det en Brödraförening på Storfors! Men den brukade verkligen aldrig låta höra av sig annars.

Nu var saken den, att det hade hänt något rent anskrämligt vid bruket. Sågverksarbetarna hade blivit alldeles som yra i mössan av vårljuset, en hel del nya viljor hade kommit dit när skeppningen började, nu var det färdigt, nu hade de gått sta och bildat en fackförening, och bums fick den anslutning av nära nog varenda man vid verket.

Och inte nog med det. På en veckas tid hade det blivit ett sådant väsen och skrik bland folket, att man bara kunde stå och gapa av förvåning, när man hörde dem. Fackföreningen var skulden till alltsammans, från den rysligheten spred sig jäsningen ut bland människorna i hela Storfors; ända ner till Granå gick smittan. Där fanns en fackförening förut, men den hade nästan legat nere,

nu rusade arbetarna dit så att medlemssiffrorna stego på några dagar med svindlande fart, det var nästan som en tävlan mellan den nya och den gamla fackföreningen, vilken som skulle bli starkast på kortaste tid.

Och nu tycktes arbetarna på sulfittfabriken också vilja gadda ihop sig.

Direktören slog ner på bruket som en ljudlös blyxt, två osynliga klingor korsades intill fästet vid första möte.

Knappast hade den första lilla solvärmnen hunnit komma i luften, förrän det brann till i arbetaremassorna.

Vid ett larmande möte, sammanpackat på en torr fläck i en skogsbacke, hade under jubelskrik Storfors avdelning bildats av Svenska Sågverks- och Brädgårdsarbetareförbundet.

Tre dagar därefter fick avdelningens nyvalde ordförande avsked från verket, det var arbetsbrist, sade verkarn. Om våren! På sågen! — Direktören var kommen, kunde märkas.

— Stövlera knarra om fina herra, sade Gustav Carlsson.

Sedan fick den karlen sluta arbeta, som blivit vald till förtroendeman. Det var fortfarande brist på arbete.

Och kassören i fackföreningen fick också lappen, det var en så svår arbetsbrist.

Hela den övriga styrelsen för avdelningen avskedades därefter, en i sänder. Föreningens antecknade medlemmar gallrades ut och kördes iväg. Alltsammans för denna arbetsbristens skull, som gjorde att driften måste inskränkas.

Det var ett lögnaktigt tal som gick bland folket, att bolaget ville förneka arbetarna deras lagliga föreningsrätt,

den som hittat på det talet var en ärelös lymmel, det kunde man hälsa honom från förvaltare Giesse på sågverkskontoret och från ingenjör Sven Nordenberg på sulfiten och från disponent Ek på stora kontoret också, men bland de avskedade fanns naturligtvis någon dålig individ, som ville hämnas.

Det berodde helt och hållet på driftens inskränkning, att alla som inte voro antecknade medlemmar i Storforsavdelningen fingo stanna kvar, gamla och unga, de som arbetat där i femton år och de som varit där bara i femton dagar. Fackföreningens medlemmar plockades bort allteftersom de antecknade sig. Det var ingen brist på karlar, som gjorde experiment; man hade fasligt med arbete åt dem, de skrevo in sig i fackföreningen, genast infann sig en så svår arbetsbrist, att de måste sluta.

En man var bortrest på permission, han kallades tillbaka före tiden med personligt bud från verkarn, han kom och fick veta, att det fattades folk, han måste börja genast. Det gjorde han och jobbade en hel dag, antecknade sig i fackföreningen om kvällen, fick avsked emedan det var — en sådan — ja, kort sagt, emedan det var en sådan brist på arbete, försökte verkarn.

Men då gick det inte längre.

Jestanes, vilket liv det var vid Storfors nu! Kunde man tänka sig, att detta var samma folk, som gått under den långa, grymma vintern så tåligt som själlösa djur? Men nu! De skreko, hurrade, väsnades, sprungo, ropade, jublade i varenda backe!

Våren hade vaknat i Timmerdalen en guldgljus solskensmorgon.

Direktör van Geldern hade ändrat signaler på flaggspelet. Det var verkligen fackföreningen man ville hindra. Han ville inte veta av någon fackförening. Han tyckte, att det var alldeles förkastligt med fackföreningar. Arbetare, som gjorde sammansvärjning för att tillvarata sina egna intressen gentemot arbetsgivaren! När faktiskt båda parterna hade samma intresse! Nej, inga fackföreningar!

Den gamla avdelningen, som fanns vid Granå, talades inte om, den lämnades okränkt tills vidare.

Herrefolkets lilla bracktidning nere i Helgestad förkunnade med feta rubriker en erfaren utländsk arbetsgivares åsikt om Sveriges enfaldiga lagar, som inte uttryckligen förbjuda en sådan dumhet som föreningsrätten. Man måste fästa så mycket större vikt vid denne utländings ord, som även svenska folket åtnjöt hedern och den oskattbara lyckan att få komma i åtnjutande av hans energi, hans företagsamhet och välgörande hjärtelag. De svenska lagarna måste genast ändras, annars kunde inte det utländska kapitalet trivas i vårt land.

Unge Smartness grinade brett, ryckte på axlarna och slog ut med händerna, det såg så amerikanskt ut:

— Visst fan ska fackföreningen bort!

Arbetarna från verket och fabriken vid Storfors gingo tillsammans och förklarade sträjk till dess att föreningsrätten erkändes.

— Nej! svarades från direktör van Geldern, som då låg i Stockholm. Och denna min vilja kommer jag att göra gällande vid alla de verk, där jag har något inflytande.

Föreningen vid Granå talade han inte om, det tjänade väl ingenting till, den fanns ju redan.

En vecka gavs till betänketid.

Medling försöktes, men van Geldern gav skäl:

Fackföreningsrörelsen var en politisk rörelse, som förföljde Jesus Kristus och all mänsklig religion. Den var grundad på ekonomiska villoläror, som förförde arbetarna och gävo dem en alldeles oriktig föreställning om skapelsen och om Jesus och om Försoningen, genom vilken ju alla människor hade blivit bröder och inte penninggiriga fiender inbördes. Socialismen ville ha bort Gud och ville ta jorden från bönderna. Herr van Geldern skulle aldrig tåla fackföreningsrörelsen, emedan den i grund och botten fördärvade alla hans kära små vänner vid bruket. Ty de fingo ju nu avge ett dyrt löfte till sin förening att en gång bli med i en storsträjk över hela landet, och det var helt enkelt revolution. Vidare skulle genom fackföreningarna hans arbetare komma i slaviskt beroende av sina enväldiga ledare, och han ville bara ha att göra med fria, självständiga män. Men finge de nu sin vilja fram, så blev han ju tvingad att gå in i arbetsgivareföreningen, och det ville han visst inte, han ville vara en fri man. Annars skulle ju hela det goda förhållande alldeles försvinna, som så länge varit rådande mellan honom och alla hans arbetare. De skulle en vacker dag kanske nödgas bekämpa varandra, och till och med lida ekonomisk förlust, med anledning av någon konflikt, som alls inte berörde dem, någon strid mellan arbetsgivareföreningen och fackföreningarna någon annan stans i landet. Men så långt fick det aldrig gå, arbetarna skulle nog inse, att han hade rätt och tacka honom sen. Det hade nästlat sig in några riktiga dåliga,

gudlösa individer bland folket, bara han blev av med det ogräset, skulle allt bli gott och väl igen. —

Det var i korthet vad herr van Geldern hade att säga. Men fortfarande inte ett ord om Granå avdelning av Grov- och Fabriksarbetareförbundet; han ville väl inte ha någon strid vid den fabriken.

Arbetarna vid Storfors höllo ett nytt möte tillsammans, varenda man gick dit, antingen han tillhörde fackföreningen eller inte. Alla utom de religiösa, förstås. Där gjordes ett nytt uttalande:

— Med anledning av den situation, som uppstått genom direktör van Gelderns avslag på det gjorda medlingsförslaget, besluta mötets deltagare, hända vad som hända vill, att stå fullt solidariska med varandra i kampen för vår medborgerliga rätt, föreningsrätten. Mötet uppfordrar därjämte de ännu utom organisationen stående vid Storfors att ställa sig solidariska med oss och på allt sätt stödja oss i vår rättfärdiga kamp. —

Den resolutionen skickades även till de religiösa i Brödraföreningen, eftersom det nu tycktes finnas en sådan. Där blev den nästan enhälligt avslagen, endast ett par tre röster föllo bredvid.

Direktör van Geldern dök upp på ett nytt möte på Brödraföreningen, han hade med sig överingenjör Berggren som tolk vid föredraget.

Han tyckte sig ha förnummit en klagande röst i sitt öra, lät han dem förstå, och rösten hade sagt: skydda Kristi lilla församling vid Storfors! Skydda de fromma troende mot de religionsfientliga pöbelhoparna! — Därför

hade han hals över huvud rest upp igen till Storfors. Nu var han här. Nu skulle de tillsammans söka bli av med det socialistiska ogräset. Kom till mig var och en med förtroende, när ni finner någon giftig brodd bredvid er, och vi skola tillsammans rycka upp den med roten!

Ja, ja, Gud hjälp! suckade Brödraföreningen, och aila de troende stackarna bådo så hjärtslitande innerligt, att direktören skulle försvara den mot djävulens påfund. De skulle alla så gärna fortsätta och arbeta som förut, bara de fingo vara neutrala i kampen, som var mellan honom och de andra arbetarna.

Och de fingo så gärna vara neutrala! Bara de ville arbeta snällt som förut?

Det lovade då alla bröderna med en enda, bråkande mun.

Så började våren 1907 i Timmerdalen.

Återigen jollrade herrefolkets bracktidning, den lilla Helgestads-Posten, i nummer efter nummer sin gamla, verkligt nationalekonomiska visdom:

— År 1905 var tillverkningen över hela landet vid 355 slipverk och med 221 kokare vid 138 fabriker och med 8,897 arbetare c: a 317,500 tons kemisk massa och c: a 185,500 tons mekanisk, torr tänkt, med ett tillverkningsvärde av kr. 52,799,160.

Pappersbrukens antal voro 68 stycken med 7,997 arbetare och 242 pappersmaskiner samt en tillverkning av 163,893,596 kg. papper och 26,311,819 kg. papp med ett sammanlagt tillverkningsvärde av kr. 37,820,469.

Tillsammans alltså för hela pappersindustrin under detta år c: a 90 millioner kronor.

Allt fortfarande steg tillverkning och värde år från år, denna industri var en av de viktigaste och intog en av de främsta platserna i rikets export. Den ville nu de förblindade arbetareskarorna ruinera och lägga platt öde med sina fackföreningar.

Varför bråkade de? Varför klagade de?

Innan denna tillverkning kom i gång, konsumerades stortimret i sågverken, medan den icke sågbara granveden kunde användas endast till träkol, realiserande ett värde på rot av omkring femtio öre eller en krona per kubik-

meter löst mått. Cellulosa- och pappersindustrien har höjt granvirkets värde i genomsnitt till omkring tre kronor per kubikmeter, den mängd av pappersved, som dessa fabriker konsumera, ger alltså bara åt våra skogsägare många millioner kronor om året, representerande i kapital en hel nationalförmögenhet, vilken kommit skogsägarna till del i stort sett utan deras förskyllan, men möjligen — det är mycket, mycket tvivelaktigt — med deras värdighet.

De ökade arbetstillfällena, som denna industri framkallat i skogarna, i flottlederna, vid fabrikena, på järnvägarna och i hamnarna torde i årligt avlöningsvärde uppgå till ett aktningvärt antal millioner, som väl i sin mån bidragit att höja vårt folks utkomstmöjligheter och minska arbetslösheten bland dem som ville arbeta och inte sträjka.

De skogsägande bolagen kunde således vara hjärtans nöjda, de hade förtjänat goda pengar och dessutom gjort en fosterländsk kulturgärning.

Varför bråkade då arbetarna? Varför klagade de?

Jo, de konsumerades i kapp med skogarna och upplöstes i fabrikena till en enda grådaskig fattigmassa, flytande livlöst ner mot förruttnelsen; hela folkbeståndet avverkades, sögs ut, gav ifrån sig ett vackert penningvärde åt ett fåtal enskilda, för att sedan kastas bort som avskräde och spillning. Arbetarna hade nu bara en möjlighet att komma undan denna exploatering, och det var att sammansluta sig för att med sin enade styrka tvinga sig med vid avgörandet av deras egna livsvillkor.

Helgestads-Posten förklarade saken på annat sätt:

— Arbetarna äro avundsjuka, de tycka att herrarna förtjäna så otroligt mycket pengar och leva så gott. Man ser ju alltid fett i grannens gryta. Men de ha ingen aning

om vad det ligger för ett arbete bakom vinsterna. Vad veta arbetarna om verkligt arbete?

Nu äro emellertid vinsterna sannerligen inte så stora. I stället för att hysa några onödiga bekymmer om den saken, borde man kanske närmare granska den lust som yppas, att grunda nya företag, som ytterligare skola skärpa konkurrensen på den redan så ömtåliga marknaden. Denna våldsamma ökning av tillverkningen måste ju även under normala tider ha en gräns, om cellulosaindustrien skall kunna existera som en sund näring, således måste den vara av ödesdiger betydelse under så dåliga tider som länge rått. Det behövs nu inga stora nya utbud för att allvarligt skada marknaden.

En ny fabrik måste i våra dagar anläggas i stor skala för att vara konkurrenskraftig, och att lagra blott ett enda kvartals tillverkning är en minskning å affärens inkomstsida av c: a $\frac{1}{2}$ million kronor. Man kan då lätt föreställa sig hur det skall gå, om några sådana fabriker icke hava rygg att magasinera sin vara ens några månader, utan måste, för rörelsekapitalets anskaffande och ränteförlusters undvikande, forcera ut sina ännu okända märken på en, alltför troligt, underhaltig och tarvlig vara.

Visserligen är det sant, att våra kända, stora fabrikanter redan sålt hela sin tillverkning för året, delvis också för flera år framåt, men alla skadliga inflytanden tillsammans kunna lätt åstadkomma en stockning, så att driften över hela linjen måste högst betydligt inskränkas om en kris skall kunna undvikas, vars ödeläggande verkningar skulle drabba just arbetarna värst. Detta inse inte arbetarna, men skrika endast på högre och högre löner, utan att ana de svårigheter fabriksledningen har att kämpa emot, förorsakade icke minst av samvetslösa svindelföretag sådana som det nybildade Träförädlingsbolaget —

Där passade van Geldern på att dela ut en spark åt en besvärlig konkurrent.

— Frågan är nu, menade Helgestads-Posten, om det verkligen vore klokt att taga vinsten från företagsamma, energiska och kloka män, som kunna använda den till nytt produktionsarbete, vore det klokt att dela upp den i småslantar för att med ytterligare några öre per man öka arbetarnas löner? — Nej, det vore inte klokt!

Är det nödvändigt? — Nej, det är inte nödvändigt! Ty arbetarna leva ändå så bra i sina fria bostäder under bolagets mäktiga beskydd. Det elände, som möjligen finns, beror på samvetslösa agitatorer och på den allt mer sig utbredande otron.

Det var alltså mera religion arbetarna behövde och mera moral och mera kärlek till Jesus Kristus. Deras timliga angelägenheter ordnades på bästa sätt åt dem av deras herrar. De fattiga fingo själva svara för, att inte deras ökade välstånd och oberoende medförde andligt förfall. —

Herrarna närde själva en häftig kärlek till Jesus, kunde märkas.

Arbetarna hade emellertid kommit på det klara med, att det var något fusk med den där religiositeten.

Under snart två tusen år har kristendomen predikat sin moral: älska din nästa såsom dig själv. — På alla sätt, med alla medel har den försökt få något bestående gott ur människornas själar. Det ser nästan ut som om andra religionsformer hade lyckats bättre; kristendomen har i varje fall ömkligen misslyckats i sin mission bland både fattiga och rika. Efter två tusen års arbete ha de kristna människorna ännu kvar den gamla moralen, starkare än någonsin: en var är sig själv närmast. — De människor,

som, trots allt, av kristendomen helgats och renats under de gångna seklen, ha varit väl utrustade att dö en vacker död, men de kunde inte leva med fria själar, de kunde inte hjälpa sina kamrater i livet att växa med rakare ryggar upp ur eländet. — Arbetarna började skjuta kristendomen ifrån sig med äckel och förakt.

Det syntes dem i stället allt mer påtagligt, att det var i ljuset av socialismens ideal man en gång skulle finna vägen för jordens barn ut ur det mörkaste eländet.

Inte allas kamp mot alla längre för en liten ömklig seger åt den för tillfället starkaste.

Inte heller förakt för livet och likgiltighet för världens gång, bara man har frid med Gud — sådant leder till hjälplös trældom under lögnare och skrymtare.

Men allas samhörighet och inbördes solidaritet i kampen för livet — det ger en stoltare seger åt människoanden!

Herr van Geldern lät Helgestads-Posten förkunna:

— Vi svenska industriidkare ha en ställning som verkligen är otacksam. Om vi misslyckas, äro vi svindlare och bedragare. Om vi lyckas, äro vi blodsugare och rövare, Allt värde vi skapat med vår heder och vår skicklighet hånas antingen som urvattnat kapital, eller också pockar man på att genast få det utdelat i små slantar till all världens dagdrivare och lättingar. —

Den läran duger i varje fall inte, även om den förkunnas i god tro av ärligare män än van Geldern.

Sträjken var i gång, karlarna stannade hemma i barackbyarna. Rökmolnen bolmade visserligen ännu ur fabrikernas skorstenar, på linbanorna gled o ännu gnisslande lastkorgar genom luften och försvunno bakom skogskröken vid älvstranden på sin kilometerlånga vandring — men maskineriet var i livsfarlig oreda, kunde tydligen höras överallt.

Det var bara sågen och sulfiten som gick i dödvatten, vid Granå höll sulfaten fullt brusande verk.

Arbetarna funderade på saken några dagar — sedan stängde de även sulfaten. Det stödet för sin affär hade van Geldern velat behålla, nu var den planen genomskådad och stoppad.

Direktören var borta, de övriga herrarna fingo reda sig på egen hand. Och det gick nästan bättre så.

De höllos ute på vägar och stigar och talade med folket, de syntes överallt där man annars aldrig sett dem, allesammans från disponenten ner till yngste bokhållaren. Det hela gick lugnt och gemytligt, men samma svar fingo de ständigt höra av arbetarna: vi tänka hålla ut, vi tänka erövra den rätt som lagen ger oss att bilda våra egna föreningar, vi tänka räkna oss som lika goda medborgare i samhället, fast vi inte ä så rika som herrarna. —

Endast ingenjör von Jæger höll sig borta, inte godvilligt, men på klara order från disponent Ek. Och på goda grunder, för resten.

Han märkte det nog sista dagen, innan sträjken stängde Granå fabrik.

Först begrep han inte riktigt vad han såg med sina ögon. Alla arbetare hade i ett tag blivit så förbluffande lika varandra, varenda man hade samma utseende, samma hållning, samma uttryck i ögonen. Och det fräckaste av allt — de hälsade inte!

Han trodde ändå, att han med sina goda kunskaper kände folket. Därför att han tvingat dem att bocka sig, trodde han sig behärska dem; de funnos i hans medvetande endast som begreppet arbetarna eller begreppet karlarna.

Så småningom hade han på fabriken lärt sig känna igen de olika individerna; där gingo de antingen ensamma, det var eldaren eller maskinisten eller också var det han med näsan — något annat namn hade de inte för honom. Andra gingo i grupper, det var utekarlarna eller barkarna eller kokarna eller tvättarna eller lungotsgubbarna i pappsalen — ingenting annat skilde dem åt i hans medvetande, men detta var också tillräckligt, på det viset höll han isär dem var för sig och fördelade bland dem sin vilja.

Den sista dagen fick han lära sig något nytt — de stodo allesammans utanför hans vilja, som om han aldrig hade behärskat dem. Alla små skillnader voro utplånade, de gjorde alla samma rörelser, de hade alla samma tysta hot i ögonen, de vände alla på huvudet likadant, när han kom — det såg ut som en resning i nackarna deras.

Nu först voro de alla en enda enhet, men på grund av sin egen vilja, inte på grund av hans eller någon annans. Nu voro de massan, Arbetaren — pöbeln, tänkte von Jæger. Men farlig var denna enhet för honom, den av alla hatade.

Därför fick han inte stanna, disponenten kände bättre sitt folk och gav honom i uppdrag att resa.

Innan han kom i väg, sökte emellertid tvättarebasen, gubben Jonsson, upp honom i smyg. Nu talte han inte om hur farligt det var på tvätteriet, nu bad han för död och pina att få börja arbeta igen, han ville inte alls vara med de andra som sträjkade, kunde han inte få börja igen? Och inte hade väl ingenjören händelsevis nu något arbete, som kunde vara en smula lättare för en gammal man? Han skulle då alltid visa intill sin död, att på honom kunde ingenjören lita, vad det så skulle gälla. —

Då tyckte nog herr von Jæger, att ännu fanns det gudskelov hedersmän kvar av den gamla goda svenska stammen.

Målet mot bolaget angående skadeersättning efter olyckan med diffusörluckan var uppskjuten till hösten. En gång hade det varit före; utan minsta resultat. Det upplystes, att yrkesinspektören experimenterade med luftprov från sulfittfabriken; det kunde emellertid redan anses konstaterat, att varken där eller på andra liknande fabriker i landet kunde arbetet kallas hälsofarligt, även om man måste erkänna, att det var bra nog ansträngande.

Den åsikten gillades nu inte av arbetarna.

Storfors och Granå voro naturligtvis de värsta håll, som någon människa varit i. På många ställen i landet hade man arbetat, under de uslaste förhållanden, hos de brutalaste arbetsgivare, men maken till detta helvete hade man aldrig skådat. Nej, det förstås. Det var ju därför man slogs. Samma förklaring hade man avgivit för vartenda slagsmål man varit med om: denne motståndare var den värste av alla svåra busar.

De hade samlats hit från alla håll i landet; många voro nog födda i Timmerdalen, isynnerhet sågverksarbetarna, som redan hunnit bilda dynastier för varje mera krävande plats vid sågar och sorteringsanläggningar; men storhopen av fabriksarbetarna hade ingenting annat med Timmerdalen att skaffa än att de för närvarande fingo sitt uppehälle där. De kunde därför yttra sig opartiskt om saken, tyckte de, och använde också hela sin rika erfarenhet för att lasta ögonblickets maktägare.

Det må ju erkännas, att anledningar inte saknades. På sträjkmötena drogos alla vinterns bolagssynder fram — de usla lönerna, de ännu sämre bostäderna, sulfitförgiftningar och klorkalksår. Offret för den sprängda luftkompressen talade några ord om Smartness, sågverkskarlarna härjade om gubben Giesses brutalitet, Granåmännen buro vittnesbörd om von Jægers småkitslighet, förföljelselusta och oduglighet; man talade om långe Alrik, som åkte in i evigheten på en enda liten sekund och lämnade mor sin på fattighuset — ja, Alrik, ja! Resultatet av undersökningen låg nu klart för allas ögon, yrkesinspektören hade rapporterat, att han kunde för sin del omöjligen avgöra, huruvida dödsfallet inträffat på grund av slarv från arbetarens sida eller på grund av bristfälliga skyddsanordningar från bolagets sida eller på grund av en ren olyckshändelse, för vilken ingen kunde göras ansvarig. —

Man talade även om sjuttonåringen J. Wallin och Karl Gottfrid och gamle J. O., sönderbrända så att trasorna hängde om dem fingo de sluta sina dagar under vansinniga kval på lasarettet. Och sodabrännaren visade så mycket han kunde av sin nakna kropp, svartbränd och vanställd av luten, när ugnen sprang sönder.

Det kunde inte bestridas, att de hade vissa intressen att tillvarataga i en egen sammanslutning gentemot bolaget.

Alla hade ju sett det hela med sina egna ögon, det var till och med det enda man såg från morgon till kväll, dag ut och dag in. Någon annan agitation behövdes inte. Man hade inte behov av någon dämonisk ledare att hetsa upp känslorna och slaviskt lydas.

I de stora städerna splittras uppmärksamheten åt en massa skilda håll, man ser många sidor av livet på en gång, man lägger märke till olika arbetsgivares olika skiftningar i metoden att leda och lär sig klart skilja mellan mer eller mindre ont. Men här bildade tillvaron ett enda komplett block, som tryckte dem alla lika med samma leda, hat och ångest; det tycktes svartare och tyngre än allt man förut erfarit, därför att det var det enda man just nu såg framför sig, över sig och omkring sig, sommar och höst och vinter och vår och år efter år. —

De hade alltså mycket att tala om på sina sträjkmöten.

Bernt målade upp bolagsväldet i Timmerdalen framför åhörarna i några enkla drag — nerhuggna skogar, ödelagda bondehemman, skogsarbetarnas aldrig hörda nödrop från ödemarkerna, proletärbyarnas folkförödande eländesliv. Det blev bara skuggor alltsammans, Bernt kände bara till de mörka sidorna, bolagsväldets ljusare sidor synas inte nerifrån. För att se dem, ska man stå på bron bland överklassen, högt över folkets huvuden, där skymmes inte blicken av de mörka skuggorna på djupet.

Åtskilliga hundra kronor hade Bernt ännu kvar av sina och faderns sparpengar från timmerskogen. De hamnade nu i den gemensamma sträjkassan.

Det nya riket är hart nära! Befria er från överflöd, offra alla drömmar, offra livet om så kräves, stå upp, omgjorda er, drag in i Sions stad!

Hämnd! tänkte andra. Hämnd för de fallna! Hämnd för vårt eget fördärvade liv!

Och vem skulle man slå?

Ödet kom man inte åt. Den kapitalistiska storindustrin i sin helhet kunde endast träffas genom sin representant på platsen: Storfors bolag med van Geldern i spetsen. Han skulle tvingas ner på knä, föreningsrätten skulle erkännas, förr tänkte man inte ge sig nu. —

Sång och jubel. Internationalen och Arbetets söner och ett fyrfaldigt leve för arbetarnas enda vapen: solidariteten —!

Sträjkbrytarna började komma. De skulle understödja bolagets makt och uppehålla dess herravälde över det fattiga arbetarefolket.

Ur barackerna hade familjerna vräcks ut på backen med möbler och bohag. Länsman Åkerberg kunde sin sak. Arbetarna fingo reda sig efter bästa förmåga hos vänner och bekanta i socknen. I deras förra hem skulle sträjkbrytarna bo.

Den första laddningen var inte stor. Ett tiotal man fördes i land från en bogserbåt och mottogos av packade människomassor på stranden med skrån och skadeglatt jubel: leve gulingarna —!

Taktfast klingade hurraropen ut över det vida vattnet, medan de stackars karlarna smögo sig bort i säkert skydd.

Den andra laddningen var större och fick ett hetsigare mottagande vid Storfors järnvägsstation. Visslingar och skällsord hälsade hedersmännen välkomna på slagfältet.

Sträjkbrytarna plockades ihop ute i landet på många-handa underliga vis. En för detta livförsäkringsagent hade anställning som bolagets värvare med viss ersättning för varje par armar han lyckades anskaffa, hurudana de sen vore. Han lyckades bra nog i avsides fjällsocknar, men även bland förslöade småbönder på indragningsstat mellan bolagens furstendömen i Odensö, Hellnäs och Torsele socknar runt kring Gudälv på ömse sidor om Svartälven.

Nu blev striden hård. En sträjkbrytare stöp för en knytnäve och blev liggande på vägen en kväll. Han blev hjälpt på benen och kom hem, men gick inte gärna långt utomkring sedan dess.

Flera laddningar arbetsvilliga fördes till Storfors — endast dit, Granå blev stående övergivet i tystnad.

De sträjkande fingo hjälp från Landsorganisationen, bostadsfrågan ordnades, understöd delades ut.

Redaktör Dunder gick fram i bataljen som en bärsärk, skrev gnistrande brandartiklar, talade, agiterade och reste vida omkring för att hejda och omvända sträjkbrytarehoparna: kamrat, varför gör du denna usla gärning? Det beror på dig, om vi alla ska bli liggande i samma elände som förut. —

Vid Hede station, knutpunkten på stambanan, stod Bernt med sina kamrater och togo emot de förrädare i klasskampen, som inte Dunder träffat eller förmått övertyga. De följde med på tåget, satte sig i samma kupé som de värvade — det liknade mest en fångtransport! — där agiterades för brinnande livet, medan tåget rusade mot Storfors. Många togo de så bort mitt för näsan på den ursinnige agenten. De stego av vid Storfors, köpte biljetter hem igen åt sina nyförvärvade vänner och följde dem åter till Hede.

På andra håll neråt Timmerdalen åkte Brand och hans kamrater, sökte upp de okunniga, förklarade, förmanade och hotade i nödfall.

Striden gick het med allt högre vågor. Raseriet bröt fram som en flammande eld var gång några sträjkbrytare fördes under säker bevakning till fabriken.

Det small i mörkret om kvällarna, var människa man mötte fick ge besked.

Så småningom lyckades man hejda tillförseln av ny arbetskraft, det är på den punkten striden avgöres.

Ungefär nittio man höllo nu driften uppe så gott sig göra lät i stället för de fyrahundra man, som annars behövdes. Fler sträjkbrytare kunde inte uppbringas.

Därmed var den första bataljen utkämpad. Fienden drog sig tillbaka till fästningen och kastade upp förskansningar. De arbetsvilliga flyttades från byn till några kaserner tätt bredvid fabriken på backen mot älven, några små gråa tvåvånings trähus av samma utseende som de vanliga barackerna. Där fingo de nittio bo så gott de kunde. Runt hela området byggdes i rasande fart ett staket av grova spjälor, över manshöjd, med starka hänglås för grindarna, och platsen förklarades av länsstyrelsen fridlyst, ingen fick där sätta sin fot utan vederbörandes tillstånd.

Där belägrades nu arbetsplatsen. Länsman och fjärdingsman gingo på vakt mot proletärernas armé, poliser kommo och några sträjkbrytare, tagna Gud vet var, fingo på fläcken polismans myndighet och försågos med guldgalonerade mössor, fina grejor att se på.

Arbetarna sökte upp häradshövding Enander i länsstyrelsen, det skulle vara en bra karl hade man hört, han tjänstgjorde på förordnande i stället för den ordinarie kronofogden i Timmerdalen. Kunde inte arbetarna också få polismans myndighet åt några av sina män? Det kunde nog behövas för ordningens skull, när sinnena voro upphetsade och så mycket löst folk hade dragits dit.

Jo bevars, man kan ju försöka! svarade Enander. Och som han verkligen var en hygglig själ, skrev han gratis åt dem vad som behövdes — och lät se att ni står på er nu, gubbar! ge er inte förrän van Geldern är knäckt!

Nä nä men! —

Men länsstyrelsen avslog ögonblickligen arbetarnas ansökan om polisrättigheter. De hade ingen egendom, som behövde skyddas, stod uttryckligen med stora, tydliga bokstäver att läsa på ett stämplat papper.

Det var bara egendomen som hade samhällsrätt och laga skydd.

Signe, Bernts flicka, bodde med sin gamla mor i en liten stuga, som bolaget ägde i närheten av stora kontorsbyggnaden vid Storfors. De fingo bo där hyresfritt, hennes far hade blivit dödad för några år sedan på fabriken. De kände ingen vidare tacksamhet mot bolaget för den sakens skull, för bostaden vill säga, men måste ta sig väl i akt, att de inte blevo utkastade.

Signe tjänade i disponentens hus. Tjänsten var inte hård, de voro goda människor, de stovuxna, mustiga Ekarna, mest lekte hon med barnen och bodde alltjämt hos sin mor.

Hon städade även på kontoret.

En dag, det var på aftonen, kom hon springande från Granå station hem till Bernt, som åter bodde i lilla kammaren hos den gamle sodabrännaren.

Bernt hade nyss kommit in och var på väg ut igen till tjänstgöring i stridslinjen, man kallade.

— Vänta! ropade Signe, kom! Jag måste tala med dig!

De gingo in i kammaren igen. Signe berättade andlöst. I morse, när hon städade på kontoret, stod där två packlårar, inte så värst stora — men bra nog stora — ungefär så här stora — det stod skrivet på dem: maskindelar.

Locket på den ena låg löst, hon tittade ett tag i lådan, förstås. Den var alldeles full ända upp till kanten med nya, blanka revolverar, de voro smorda med något fett, såg ut som talg.

— Den andra då?

— Locket var fastspikat, jag kom inte åt att se något, men den var alldeles lika tung, när jag lyfte på den, och gjorde samma duns, när jag släppte ner den igen.

— Alltså två lådor revolverar. Till sträjkbrytarna, förstås. Hade du varit en riktigt förståndig flicka, så hade du låtit mig —

Signe knyckte på nacken så att gullhåret slängde:

— Var så god!

Hon tog fram ur kappan och gav honom en splitterny, mattpolerad belgisk revolver.

— Den fick inte rum i fickan, jag måste sprätta upp kappfodret för att få den med mig. Men säg nu inte —

— För min skull ska du och mor din inte behöva flytta. Men nu löper du bort till Lättman och Storm — nej, Storm är bortrest — till Bergvalls pojkar — ja, spring du, jag går själv och hämtar Eriksson och K. G. Andersson, jo, du ska säga att skytteföreningens styrelse har extra möte här hos mig nu genast. Men det är bråttom, du springer på en röd minut begriper du, tös!

Signe i väg.

Bernt stod kvar ett ögonblick, och just nu liknade han gamle Jon om munnen och i de iskalla ögonen, så som endast en bondeson kan likna sin bondefar i begrundandets och förtänksamhetens provostund.

Jo — det var riktigt som han tänkte! Så måste det göras också. Han gick.

Mitt på golvet med händerna tryggt i byxfickorna stod Bernt framför skytteföreningens styrelse, som om han varit en myndig odalman på stämman. Hans skägglösa, rödlätta ansikte såg så gammalklokt ut, att de äldre männen därinne sågo upp till honom som till den stora visheten, fast han inte ens var ordförande!

Saken var klar.

Alla skytteföreningens gevär med tillhörande ammunition skulle hämtas var de funnos hos medlemmarna, samlas och föras undan på ett säkert gömställe, som nu blivit bestämt. Inte ett ord fick sägas om revolverarna på kontoret förrän detta var klart.

Sedan, när arbetarna inte längre hade några skjutvapen att rycka till sig i raseriets ögonblick, sedan skulle de varnas för de numera livsfarliga sträjkbrytarna.

Men hädanefter blir det mera ordning i de nattliga slagsmålen. Säkra arbetarepatruller ska bevaka vägarna och förhindra oförsiktiga sammanstötningar. Varenda sträjkbrytare, som anträffas ute — och nu bli de nog djärvare! — ska i blinken övermannas och fasthållas, medan revolvern tas av honom, alldeles som när man tar gadden av ett giftigt djur. Sen må han löpa igen, med eller utan stryk, det kinkar inte, ansåg Bernt, som fått blodet i svallning.

Dagen därpå inträffade det underliga, att fjärdingsman med två extra poliser gick omkring till medlemmarna i skytteföreningens styrelse och avfordrade dem alla gevär i lagens namn. Men han mötte överallt en stor okunnighet.

— Kan de vara lagligt de, tro?

— Resonera inte, fram med gevär och ammunition, bara!

— Ja, inte har ja någe tocke, inte? Å inte kan ja säja vem som har'et heller. De ä nog bäst å fråga någon annan!

Inte ett enda gevär kunde fjärdingsman hitta.

Men nog märktes det, att van Gelderns ande svävade över Storfors! Den ena parten avväpnades, medan revolverarna sattes i händerna på den andra, en sammanrafsad skara vettlösa stackare!

Landsvägen, som gick genom Storfors, löpte ett gott stycke fram utmed det nya, höga staketet kring fabriksområdet.

Mitt emot staketet, tvärs över vägen reste sig ett högt plank, och där stod en förmiddag en skara sträjkande arbetare och tittade på något vackert.

Solen lyste, molnen strävade, ulliga och vita, högt genom himlens rymd. Vägen hade redan börjat torka efter vårens väta, eldgula hästhovar skeno vid dikeskanten, många av karlarna gingo utan kavaj i tunna blusen, så ljum var luften.

På planket, vid hörnet mot fabriken, var uppklisrat ett stort, färggrant bemålat plakat, en affisch, hög som en halv karl. Tavlan föreställde ett landskap, en utsikt över Timmerdalen. Där syntes en flik av en högblå himmel; stora, rundade skogsåsar höjde sig därunder, inte avverkade för all del, utan tyngda av tät och fullmogen skog från krönet ända ner i dalen; där gick älven fram, och på stranden stod en så rar gammal bondstuga, röd och ljuvlig.

— Oh! sade en man, de ryker allt så vackert ur skorsten också, vet nån människa!

Ovanför tavlan stod tryckt med stora, snirklade bokstäver: Hembygdskurs i Timmerdalen.

Aldeles under tavlan stod tryckt med lika granna bokstäver, fast inte så stora:

— Lär dig älska den torva dina barnafötter trampat.

En stockholmsgrabb öppnade sin breda mun:

— Kallar om de fö torva, va i jösse nam nu rå? Fick man inte kuta på gatsten kanse? Aktare fö den hembygds-kussen!

— Ja, nog ä ja född på vischan, erkände en annan i hopen, men ska ja gå i nån hembygdskurs di kallar, så blir de i fattigårn nära mil utanför Mariesta.

Men de tyckte i alla fall, att tavlan var riktigt vacker, fast nog var texten, som stod allra underst, ännu vackrare. Den handlade bara om Fosterlandet med stor bokstav från början till slut, det var en kärlek över alla gränser för detta land, som arbetarna uppmanades att älska mer än allt annat på jorden, mer än pengar, mer än lag och rätt, mer än far och mor och mer än livet.

Längst ner under texten stod en hel mängd namn på fina herrar och fruntimmer, som inbjödo allt folk till hembygdskursen för Timmerdalen att hållas strax utanför Helgestad vid midsommartid.

— Om vi skulle sitta inne ve de lage på nära månars straffarbete för den här föreningsrättens skull, så får vi velan skicka återbud å helsningstelegram å de ena me de andra å seja, att vi e mycke lessna för att vi inte kan få vara me, flinade stockholmsgrabben.

Några andra karlar stodo och stavade på alla fina namnen, först kom landshövdingen, tänk att så förnämt folk ville vara tillsammans med Ortens Allmoge och Idoge Industriarbetare, som det hette i texten!

Plötsligt fastnade alla på samma namn, de läste det om igen för säkerhets skull — jo! Bland inbjudarna till den fosterländska hembygdkursen i Timmerdalen stod även J.-B. van Geldern, Storfors-Granå.

I samma ögonblick läste en man i hopen högt för de andra vad som stod skrivet på en liten lapp, uppklistrad på planket alldeles bredvid affischen:

— Fridlyst område. På begäran av Storfors Sågverksaktiebolag varder härmed vid trehundra kronors vite förbjudet att beträda bolagets inhägnade område, vägar och lastageplatser. Helgesta den —

— De hör te hembygdkursen, ekade någon i hopen.

— Stick inte foten på den torva, som van Gelderns fötter trampat, även om du skulle råka va född där en gång.

— Över dagens alla små stridigheter står alltid fosterlandet! hördes en främmande röst bakom dem.

När de vände sig, sågo de en liten blekfet, fin herre i uppknäppt päls. Stormhatt och allting hade han, och ett par blanka glasögon mitt i det slätrakade blaskansiktet.

Ingen svarade honom. Han steg närmare.

— Inser ni inte det? Ni äro arbetare i ett fritt land, ni äro medborgare i ett lagordnat samhälle, är det ingenting att värdera?

— En kan inte så noga veta. Vi sir aldri annat än baksidan på lagboka.

Herrn intog talareställning:

— Se då landet runt omkring er, detta härliga land — han råkade peka på fabriken och vände sig helt om — det landet, som breder ut sig för våra ögon —

— Tycker herrn att Storfors arbetareby är så förbannat vacker att se på, efter som herrn står och pekar på den så ivrigt?

Det var redaktör Dunder, som plötsligt reste sin jättestalt i hopen.

— Jag fäster mig inte vid om det är arbetarehem eller rikemans palats! svarade herrn i hetsig ton, jag ser bara, att här är det svenska landet, det urgamla svenska folkets fria land, här vill jag leva på mina fäders vis, här vill jag dö för hem och härd när ovän nalkas.

Arbetarna tego och sågo undrande på varandra. Redaktör Dunder svarade en smula försmädligt:

— Tänk, vad herrn talar vackert! Men om herrn fick gå därinne på fabriken från morgon till kväll och sedan fick gå hem och lägga sig där borta i byn, så blev väl herrn så lagom bred i mun?

— Där ha vi det! Samma tarvliga, enfaldiga talesätt som vanligt! Har ni läst Fänrik Ståls sägner av Runeberg? Har ni läst vad numro femton Stolt säger?

Vad namn i världen jag fått av präst
har ingen sig fäst vid;
men fähund har man mig kallat mest
i hela min levnads tid. —

Han var en landstrykare, han hade varken hem eller försvar, men hederlig var han!

Och hade jag stulit stort eller smått,
visst ägde ett öre jag dock;
och hade jag plundrat en tiggare blott,
visst bar jag en helare rock. —

Han hade smakat ej ens som stöld
en fröjd i sin levnads dar;
hans tårar, frusna i livets köld,
ej runnit sen barn han var.

Nu sken på hans hjärta för första gång
en strimma av sol och vår,
och ur smultna källor med hejdlöst språng
framströmmade tår på tår.

Varför? Jo! General von Döbeln hade givit honom
en krigares namn och ära och ställt honom in i ledet bland
de tappre, som med sitt hjärteblod försvarade hem och land.
Då talade numro femton Stolt dessa sköna, gripande ord:

Och får jag vara i lust och nöd
soldat, bland de tappre en,
så säg, när gäller det kamp och död?
Gud give i morgon re'n! —

Med hjärtslitande patos deklamerade den fine herrn
och fortfor sedan:

— Så är det! Hur än mitt land behandlar mig, om
det ger mig skällsord i stället för ärligt namn, om det ger
mig barkbröd och vatten och hunger och slag och lidande
och död — jag skall ändå alltid älska lika varmt den torva
mina barnafötter trampat, det rena språk min moder lärde
mig att tala, den fria luft jag här får andas.

— Det är inte något fel på det här landet, tyckte Dunder. Det är bara det, att herrarna snart ha huggit ner all skogen och lagt all gammal odlad jord för fäfot, men det kan ju vara lika vackert för det, om man bara har den rätta vördnaden för fäfötterna. Men herrarna tala aldrig till oss om fosterlandet annars om dagarna. Det är bara när det gäller att lura oss med vackert tal eller att locka av oss mera slantar. På affischer och tiggarelistor skylta ni med hemlandets vackra namn, är det inte ändå en smula för gott att brukas så? — Och när vi arbetare till exempel anhåller att få tillhöra vilken förening vi vill, då glömmer ni att tala om fosterlandet. När vi vill köpa ärligt kontant så mycket jord, att vi kunde bygga oss ett Folkets Hus — då hångrinar ni åt oss och glömmer att tala om fosterlandet. Och mycket annat, men vi ska inte bry oss om det nu, lugna sig, herrn, det här är inte farligt. Jag tycker bara att ni pratar smörja. När ni säger, att vi ska älska fosterlandet hur bolagsherrarna än behandlar oss, så tycker jag, att sånt prat kunde passa en ficktjuv att komma med, när han plundrar sitt offer. Herrarna ha en kärlek till det svenska landet, som är rent av ohygglig. När ni inte själva orkar suga ut'et tillräckligt effektivt, så säljer ni det nu stycke för stycke åt utländingen. Och utländingen, som inte ens kan tala vårt språk, han försöker så gott han kan att predika samma lymmelaktigheter för det fattiga, enfaldiga svenska folket: älschka din foschterland and gå i mitt fabrik and work-travailer-arbeite så att du dör för foschterlandet eller het Vaterland eller das Patrie eller vad fan holländarn har för namn på härligheten. — Ett ögonblick till, käre herre, så är jag strax färdig! Jag undrar bara i all ödmjukhet, om inte de svenska herrarna skulle kunna älska Sverige utan att räkna arbetarna till de svenska djuren? Det bleve kanske en smula dyrare för herrarna,

men skulle ni inte kunna älska Sverige, även om ni inte förtjänade så mycket på kärleken? Skulle inte ni också på allvar kunna älska det här landet hur det än behandlade er? Vi kan äta barkbröd och dricka vatten om så fordras, om missväxt eller annan oundviklig olycka gör landet fattigt och armt, vi kan vara lika glada ändå och slåss som galningar om det kommer någon fähund hit med knektar från främmande land. Men om herrarna klart och tydligt säger ifrån: ni därnere, ni ä bara arbetsdjur, ni räknas inte i vardagslag bland svenska medborgare — då har inte ni, inte ni, herre! rätt att fordra av oss mer fosterlandskärlek än ni har att få av era oxar och hästar och hundar. Så att om här ännu finns en gnista kärlek till gamla Sverige kvar i våra fattiga arbetares bröst, så är det vid levande Gud inte er förtjänst, ni ärade herrar av det svenska penningefolket! Tack för ordet!

Den lille blekfete herrn hade blivit ännu blekare:

— Vad ni säger är ju den otäckaste råhet —

— Prata inte lort! bet Dunder av. För resten känner jag nog igen er. Ni är redaktör Kropp i Helgestads-Posten, ser jag.

Herrn slog ut med handen i en förnäm gest:

— Det tänker jag visst inte förneka!

— Särdeles angenämt att höra. Minns ni för åtta år sen, herre? Då var ni medarbetare i en frisinnad stockholmstidning. Vi hade sträjk i hela Timmerdalen, det gällde föreningsrätten då som nu. Ni var här som korrespondent åt er tidning. Minns ni vad ni skrev då?

Dunder hade tagit upp sin anteckningsbok, fullklistrad med gamla tidningsurklipp:

— Jag har det här. Tänkte nog, att jag skulle träffa er en gång och fråga er om saken. Ni använde signaturen R. K. och skrev så här: Den kamp, som nu utspelas mellan kapitalet å ena sidan och arbetskraften å andra sidan i Timmerdalen, är av omfattande betydelse för hela Norrlands arbetarebefolkning, som av densammas utgång har att vänta sig endera en ekonomisk och social lyftning eller en fortsatt livegenskap under ett maktlystet bolagsvälde. — Minns ni? Det var år 1899. Vi slogs och vi fick stryk och livegenskapen fortsatte. Nu slåss vi igen om samma sak här på Storfors. Nu är ni redaktör för bolagsherrarnas bracktidning. Nu skriver ni något annat. I senaste numret låter det så här — men signaturen under artikeln är fortfarande R. K.!

Dunder drog upp ur fickan ett färskt exemplar av Helgestads-Posten, slog upp den och läste:

— Socialistledarnas befallningar hava oftast varit till den största skada för arbetarna och i vissa fall gått ut på att förleda dem till verkliga nidingsdåd, såsom nu den så kallade kampen om föreningsrätten vid Storfors. Men det rundligt utlovade penningeunderstödet uteblev nästan alldeles, och arbetarna få nu lida den bittraste nöd för sin dårskap att tro på socialisternas löften. Sträjkledarna och deras så kallade familjer ha redan förbrukat allt som insamlades — ja, mer ska vi inte läsa. Gubbarna här kunde höra bättre besked i går kväll, när sträjkkommittén gjorde sin kassarapport för mötet och delade ut veckans understöd. Men jag vill bara säga redaktör Kropp, herr R. K. alltså, att ni är ett stackars kräk, som borde visa er så litet som möjligt, prata och skriva så litet som möjligt och helst försvinna härifrån så fort som möjligt!

— Inser ni inte —

— Var det något ni hade att tillägga?

— Inser ni inte, att man kan komma till en mognare uppfattning under åtta år?

— Jo, nog kan man det, helst om man får en högre lön att älska och leva för och slåss för och dö för och allt det där andra vackra. Ni kan bli mycket mer mogen och övermogen och ankommen och rutton innan ni blir färdig. Men det kliar i mina fingrar när jag ser er — förstår ni det?

Redaktör Kropp vände ryggen åt Dunder och den tigande arbetarehopan. Han gick sin väg, det var inte annat att göra, diskussionen började bli alltför personlig, tyckte han.

På några veckor hade sträjken urartat till en av de bittraste och vildaste strider som någonsin förts mellan arbetare och arbetsgivare i detta land.

Disponent Ek rasade. Historien med revolvrarna var inte i hans smak, han skulle ha föredragit andra medel. Emellertid lyckades han förhindra att militär blev tillkallad.

Sådant hade han sett sig led på och svurit över många gånger.

Ett norskt bolag uppåt Timmerdalen förbjöd sina svenska arbetare att tillhöra fackföreningen. Det blev konflikt, norska sträjkbrytare kommo, fingo stryk av arbetarna och blevo på begäran skyddade av svenska soldater. Arbetarna förlorade striden. De läste i tidningarna, hur herrefolket frossade i underlöjtnantsromantik och försökte hetsa folket till ett krig mot Norge i fosterlandets namn. Samma underlöjtnantsromantik reste sig till den myndige norske erövrarens försvar mot landets arbetare. Det måste erkännas att bolaget hade ett svenskt namn, så att herrefolket kunde med gott samvete blunda för sakernas rätta sammanhang.

Ett engelskt bolag neråt kusten bjöd sina svenska arbetare till och med lägre löner än andra bolag i Timmerdalen. Det blev sträjk, arbetsvilliga anskaffades och skyddades av svenska soldater. Bolaget hade ett klart och tydligt engelskt namn. —

Disponent Ek ville inte veta av några militärer mot sitt folk.

Men saken gick dåligt för herrarna på Storfors. Nya sträjkbrytare kunde ej fås för pengar och goda ord; de som funnos skrämdes och tvingades bort en i sänder, flera och flera; snart skulle sågen och sulfiten stå lika stilla som sulfaten vid Granå. Flykten måste hejdas, sträjkbrytareskarorna måste göras modiga. Det sved i den store Ek, men revolverarna kunde han inte dra in ännu, van Gelderns seger måste vinnas.

Arbetarna besinnade ställningen noga, sedan skickade de upp en deputation till landshövdingen i Helgestad.

Det var redaktör Dunder, Bernt Andersson och den omstridda fackföreningens förtroendeman, Fredrik Bergström, som en afton stodo i ett litet vackert rum, på mjuka mattor, mellan fina möbler, bräckliga konstpjäser och fyllda bokhyllor hos gamle Karpenström, länets hövding.

Han satt i sin skinnklädda soffa, förnäm, vårdad, sträng i ögonen, vit i pipskägget, blommande röd i hyn.

Han såg i den dämpade dagern de tre enkla, grova männen framför sig, bortkomna voro de, skygga, tvungna i ord och rörelser. Men ryggarna voro raka, ögonen ärliga; nävarna rörde sig tafatt, när några av de tunga orden skulle särskilt strykas under.

Dunder förde deras talan. Jättestor och fet som sir Falstaff, gjorde han saken klar för herr landshövdingen. Han slutade med att i förbigående nämna om bolagets revolverar.

Landshövdingen vinkade avvärjande:

— Det där är inte sant, sade han kort.

Han förundrade sig storligen över att dessa tre män, som dock syntes vara så vederhäftiga, kunde stå här och servera honom en sådan grov lögn, en uppdiiktad rövarehistoria. Själv hade ju landshövdingen talat med direktör van Geldern om det där otäcka ryktet, som kommit till hans öron; han visste nu, att pratet saknade all grund, det var bara en illvillig historia som spreds av de sträjkande för att ställa arbetsgivarens kända religiositet i en falsk dager.

Dunder teg och Bernt teg och Fredrik Bergström teg. Det var tyst därinne, där svenske män stodo inför sin överhet. De sågo på varandra — det kom ett sådant uttryck av bitter hopplöshet i arbetarnas ansikten, att gamle Karpenström lutade sig fram för att närmare syna dem. Han svävade på rösten, när han frågade:

— Hur kan ni påstå något sådant om direktör van Geldern?

— Därför att det är sant, svarade Bernt.

— Kan ni bevisa det?

Tystnad! — Kunde de verkligen bevisa —? Så att landshövdingen skulle tro dem —?

— Nej, sade Bernt.

Vad betydde då deras kännedom om det faktiska förloppet!

De måste tänka sig väl för — de kunde inte få överila sig här — sträjkbrytarnas revolverar voro alltså något, som inte fanns. Efter det beskedet kunde man gott ge sig i väg därifrån igen. Och fortsätta som förut. Lita bara på sig själva, sina egna ögon och öron, sitt eget förnuft.

Landshövdingen ville på allt sätt hjälpa van Geldern, den saken var tydlig.

Han såg på dem, där han satt. Han reste sig orolig. Vad mena dock dessa tre arbetare? De äro ju ändå präktiga, ärliga människor — så vitt inte alla märken bedra?

— Ni påstå alltså —?

— Vi påstå ingenting, kom det tvärt ur den väldige Dunders mun. Vad vi här öppet sagt är sant. Vill inte herr landshövdingen tro vårt ord, så ska vi genast gå igen.

— Lugna er nu, min gode man. Ni kan väl åtminstone ge skäl för vad ni sagt mig? Vem har sett dessa revolverar.

— Alla. Vi ha tagit sex stycken av sträjkbrytarna.

— Har ni tagit —! Var ha ni dem?

Dunder log:

— Det kan väl göra detsamma. Vi förmå ändå inte bevisa, att bolaget delat ut dem. Sträjkbrytarna ha väl köpt dem själva i en hast.

— Nå! Men själv tror ni ändå, att Storfors bolag givit laddade revolverar åt sina nuvarande arbetare. Varför tror ni det?

Bernt steg fram ett steg — han svalde något tjockt i halsen — det gällde Signe och Signes mor — men landshövdingen ville ju driva dem till lögnare! Kanske kunde det vara till nytta, om han fick veta sanningen?

— Får jag säga herr landshövdingen vad jag vet?

— Visst ska du göra det, min gosse!

Dunder och Fredrik Bergström skiftade en hastig blick — nu äntligen!

Bernt teg och svalde — så började han:

— Det är kanske inte ett riktigt bevis. Men det är ett skäl, om herr landshövdingen vill höra. Jag har en bekant — en flicka, vill säga — vi går i sällskap — hon är hos disponent Ek — hon tjänar hos hans fru — ja, hon är som en — hon är piga bara, förstås.

Landshövdingen klappade vänligt Bernt på armen:

— Nånå, hon är väl människa för det. Och vad heter nu din flicka — jag tror nog jag har sett henne för resten hemma hos disponent Ek.

— Hon heter Signe. På kontoret — för hon städar där — såg hon en morgon —

— Nåå? Vad såg nu lilla Signe en morgon på kontoret?

— Två lådor nya revolverar från en handlande i Stockholm.

Landshövding Karpenström stirrade in i Bernts ögon — inte ett ord kom över hans läppar. Han såg sanningen. Han blev plötsligt dödsblek i sitt gamla ansikte. Han vacklade, skälvande i hela kroppen, tillbaka till soffan och sjönk ner.

— Är det sant — är det sant? viskade han.

De tre arbetarna stodo tysta och sågo på honom. Det var ett ögonblick som om den hårda bitterheten skulle börja mjukna i deras ansikten.

Med huvudet gömt i sina händer viskade landshövdingen fortfarande för sig själv, där han satt nersjunken i soffhörnet:

— Är det sant alltså — är det verkligen sant?

Därute låg kvällens bleka soldager över hustaken. En kärra hördes skramla fram långt borta på den torra stenväggen.

I landshövdingens medvetande skymtade fram en syn av det svenska folket, det fattiga, grova arbetarefolket i detta land — som började ägas av andra — arbetarnas fiender, hela folkets fiender. Den gamle satt som förlamad inför den synen. Och alldeles inpå sig såg han de tre enkla männen, tungsinta, tysta i sin kärva resignation. Deras ansikten hade bleknat en smula av allvaret nu, deras starka nävar hängde tomma och tunga.

Ännu en våg av dödens vithet gick över hans ansikte — aldrig förr hade han anat hur hård den striden var, som folket måste föra mot penningherrarna.

Han reste sig åter mödosamt och sträckte fram sin hand:

— Tack! Jag ska tala med direktör van Geldern — ni har alldeles rätt, det är olämpligt, att han står som inbjudare till hembygdskursen här i Timmerdalen — det var en ryslig historia — revolvrarna, menar jag — det här tillståndet kan inte fortvara — en medling måste komma till stånd. Och jag säger er, karlar, stå på er bara! Låt honom inte knäcka er!

— Får jag säga ett ord till? kom det från Bernt.

— Det får du visst, min gosse!

— Jo, Signe och hennes mor — de bo på bolagets nåd i en liten stuga, nu bli de vräkta förstås.

— Varför i alla världen —? Jaså! Jag förstår vad du menar. Du kan vara lugn för din flicka och hennes mor!

När de tre männen gingo ner till Helgestads järnvägsstation för att fara hem igen, sade Dunder:

— Jäklar i det, pojkar! Nu ska ni få se, att det blir rättvisa av! Om hundra år, vill säja.

— Det tror jag inte mycket på, sade Bernt. Men jag tror, att nu måste jag nog ändå skaffa rum åt Signe och gumman.

— O! Herre Gud, va det ä rolit å leva i alla fall!

Det var en ung arbetare, som så hälsade Bernt. Strålande av fröjd och hänförelse stod han där, Bernt log emot honom, men var egentligen bra trött, han halvlåg på bänken, som löpte runt stora salen i Granå Folkets Hus. Där hade socialdemokratiska ungdomsklubben en liten fest om kvällen, det närmade sig till segerjubel över hela linjen.

Föredrag och diskussion hade varit. Bänkarna voro undanflyttade, nu skulle man roa sig. Skarorna sorlade där inne, rösterna stego med rop och glada skratt mot taket, lamporna lyste, några ackord hördes från pianot borta i hörnet, så steg sången upp och dånade mellan väggarna:

Snart dagas det, bröder! Se östern i guld! —
 Till arbete låtom oss gå!
 Vi fattiga äga ej skydd eller huld,
 på jorden knappt leva vi få.
 Man kringskär vår frihet, förknappar vårt bröd —
 till arbete, liv eller död!

Det knakar i samhällets fogar och band —
 låt falla vad icke kan stå!
 Men räck mig, o broder, din trofasta hand,
 förinnan i nöd vi förgå!
 En fästning vi bygga till värn i vår nöd —
 till arbete, liv eller död!

Överallt i alla hörn syntes pratande och diskuterande grupper. Storfors skulle kapitulera, det var tydligt. Sträjk-brytarna rymde fältet, inga nya kunde anskaffas. Så måste bolaget till slut ge sig.

I en grupp syntes Gerhard Brands svarta ögon, han stod och klöv näbb med far sin, Gustav Carlsson. Åhörarna hade roligt, det syntes och hördes. Gubben var säker, Brand blev allt rödare i synen, han ilsknade till och skrek ut över mängden:

— Förr hette det alltid i vår frihetssång, att vår lösen ä stick bara dolken in! — Sen gjorde man om de där, å då blev de, vår lösen ä social revolution! — Nu låter de att vår lösen ä socialdemokrati! — Fy fan, såna borgare-bracker alla människor har blivi! Den röda ungdomen värst!

Gubben Carlsson skrattade så att magen hoppade, med bredaste småländska läskade han sin tunga:

— Han ä så ärger, heren, så han vell bara ha — tjo! Å pang på sladden, han kallar't!

— No ä de så, att den gita som mjalk minst, den skväl mest, fick Brand yttermera höra av en försmädlig timmerdaling bakom sin rygg.

Då drog han sig ur spelet.

Bernt måste skratta, där han låg och vilade sig på bänken efter dagens strider, han hade gått långa vägar för att följa i väg några sträjkbrytare, som måste smyga sig bort. Brand gick honom stolt förbi.

— Mot vinden går ett åskmoln! fräste han till Bernt.

Ja, Brand var alldeles ur gängorna. Folket vände sig ifrån honom, förtroendet var slut; och inte hade han värst mycket förnuft kvar heller. Aldrig skulle han förlåta Bernt den vanvettiga historien med skytteföreningens gevär — att gömma undan vapnen mitt under striden! Det var ju blankt förräderi!

Brand kunde se framför sig när han ville den skönaste av alla syner: Säkra arbetareskyttar plockade ner revolvermännen i fabriken port — sedan forcerade man anfallet, stormade fästningen, slog sig fram med gevärskolvorna — dynamit i pannhuset — pang på sladden!

Men nu var hela spelet hjälplöst förlorat, tack vare Bernts förräderi, förbannade bondpojkar man ska dras med i rörelsen!

Klubban föll där uppe:

— Kamrat Bergman har lovat läsa något för oss!

Det blev hastigt tyst. Den unge mannen, som hälsat Bernt med en sådan fröjd, sprang uppåt talarestolen med svingande danssteg, så glad var han; boken flög upp ur hans ficka:

— Historien om Gunnel. Av Pelle Molin.

Han var norrländing, infödd timmerdaling, det hördes, och han läste väl. Hela den gamla Ådalens skönhet steg fram för en kort liten stund — sedan vaknade man upp igen i Timmerdalen, det var något helt annat.

Bergman läste mera. En ringdans medan mor väntar — En fridens förmiddag —.

Det var i alla fall vackert! Om man bara hade riktigt förstått språket, tyckte några ungdomar, som nog kunde tala sin värmländska, sin stockholmska eller sin västmanländska, men aldrig kunde få någon riktig fason på de dialekter, som talades av infödingarna i Timmerdalen.

Några gamla sågverksarbetare sutto bredvid Bernt och resonerade:

— När ja va nie år börja ja ve sågen, far min gick där förut, han tjänte två kronor om dan, å mjölsäcken kosta trettiosex kronor hos handlar Linnberg, om du vet vem de va.

— Han som for te Amerika?

— Nä, de va son hans, förstås. Å ja sprang där som en annan pojkspoling, ja fick gå i selen tolv timmar om vintern å fjorton timmar om sommarn. Ja skulle raka sågspån från kantbänken bort te spånrännen, för hela verke eldades opp me sågspån, å de skulle ledas ner te pannrumme, sen så självrann de te ugnarna. Vi pojkar fick krypa under sågklingerna, å ja minns flera som ble förlorade, men de hölls tyst, å di begrovs i stillhet.

— Ock ock ock, no minns ja de. Men sånt skrik de ble blann herrarna, när pojka skulle bort från sånt arbete! Vi skulle inte bråka, utan bara förlita oss på herrarnas goa vilja, sa di. Men att di rika skulle govillit låta bli å äta ut oss, de ä ju lika omöjelitt som de skulle vara att binda en hund me korv. Industrin skulle bli ruinerat, sa di, om di inte fick tillgång te billi arbetskraft, för pojka va fan så billia. Fattimans barn å rikemans kalvar ä de gott om. Å sen kom Kårre år sjuttinie —

— Ja fick ärva far mins plats, för han va försågare, å nu kan man i alla fall tjäna sina förtitvå kronor på hundra

timmars beting. Fast no finns de många, som inte har mer än tretti kronor å få ve slutningen var fjortone da. De ä inte mycke å leva på, fast inte ä arbete så drygt heller ve kaptrisserna, förstås.

— Ja, si te få en avlöning, de ä som å kasta en liten pinne i helvetets eld.

Där sprang Signe fram och tillbaka mellan salen och köket, hon hjälpte de andra flickorna att duka kaffebordet, mera kunde de knappast göra för socialismen, men de gjorde med iver och fröjd vad de kunde.

Hon nickade åt Bernt var gång hon gick förbi, och han nickade igen. Han kände sig så lycksaligt matt, striden led mot sitt slut, spänningen gled bort i befrielsens stolta glädje.

Gustav Carlsson berättade en rolig historia för sina tacksamma åhörare, medan de väntade på kaffet.

Vid Ramnäs hade gubbarna börjat röra på sig. Vem skulle ha trott det? — Ramnäs ligger vid älven ungefär mitt emellan Storfors och Granå. Det är ett litet gammaldags sågverk, patriarkaliskt styrt av ägaren och hans familj nere i Helgestad.

På verket gick en gammal förvaltare och skötte det hela, han reste ner till gubben i stan några gånger i månaden och gjorde klart med honom. Så blev förvaltaren sjuk, det var för en liten tid sedan. Patron i Helgestad skickade upp en ung spoling till verket. Då gick det åt helsike.

När avlöningslistorna skulle skrivas ut, befanns det, att alla arbetarna hette Andersson eller Ersson, de voro över hundra, och inga andra namn hade de, att tala om.

Alla voro släkt med varandra eller släkt till släkten, så hade platserna gått i arv och delats ut bland barn och syskonbarn.

Den där nykomne unge spolingen vidtog en praktisk åtgärd. Han skrev: Andersson numro 1, Andersson numro 2 — Ersson numro 1, Ersson numro 2, och så vidare, allt efter arbetarnas ålder.

Avdelningslapparna delades ut bland folket. Då läste man denna hemska nyhet. Man hade fått nummer!

— Va ä de nu då?

— Ni kan väl inte begära, att jag ska känna igen femtio Anders söner och femtio Erss söner?

— Ja men si han förvaltaren vet ocka vi ä, vi har riktia kristna namn allihop å vill inte ha nära nummer.

— Det blir som jag har ordnat det.

En deputation av de äldre karlarna reste ner till patron själv.

— Nu när vi ska ha nummer å nya ordningar, nu ska vi be å få göra strike!

Förvaltarn är fortfarande sjuk. Patron vet sig ingen levande råd. Hur i Herrans namn ska han ordna saken?

Där sker ju en hel revolution!

Den gamla faderliga ledningen faller bort, ett nytt system införes, amerikanskt och praktiskt, arbetarna bli nummer. Snart ska man få se, att de där gamla gubbarna komma ramlande huvudstupa yrvakna in i en fackförening! Då blir det muntert vid Ramnäs!

Det blev sent, och man kunde ändå inte skiljas.

Inte orkade man dansa heller, efter ett par varv kändes

det tungt i fötterna, bröstet var så fullt av jubel, att man bara ville sjunga och ropa.

Det var natt ute, i stora salen var halvmörkt, lamporna började slockna. De gamla hade gått, ungdomarna sutto kring väggarna i glada grupper eller bara par om par.

— Du ser på mig, det ser jag, vad du tänker på, det vet jag, vad du vill ha, det kan du få en gång om några år!

Det sades inte, men det kändes i varje liten rörelse, som flickan gjorde under gossens arm.

— Långt bort i skogen ligger ett berg, på berget ett träd, på trädet en kvist, på kvisten ett bo, i boet ett ägg, i ägget en stork, på storken en fjäder, av fjädern ett bolster till kärestan min — nej, det var fel!

Bernt läste ramsan:

— I boet ett ägg, i ägget en fågel, som värper guld åt stackars van Geldern på Storfors!

Det blev en tävlan vem som kunde göra den mest dräpande utvecklingen av den gamla ordleken.

— I boet van Geldern, som ligger på ägg, i äggena ungar, av ungarna växa sträjkbrytare —

— Små fåglar värp små ägg, kan höras!

— I boet ett ägg, i ägget en örn, som aldrig kan bindas av bojor och band!

Bernt sprang upp.

— Ja, vid Gud tror jag inte, att jag skulle kunna döda den människa, som nu tar segern ifrån oss! sade han, så hård i rösten som ingen hade hört honom förr och med en onaturligt brinnande glans i ögonen.

Han var ju ändå bara tjugo år. Mer än andra hade han legat i selen under dessa veckor, hans kraft var uttömd, hans självbehärskning var nära att svika.

Men Brand bara fnös: ja, prata kan han, den där, men att handla, de låter han bli!

Man tröttnade hastigt på ramsor och ordlekar och sökte i glädjen efter nytt, ty de hade som en hetsande värk, en ljuvlig smärta i bröstet av spänning och segertro.

Det blev tyst därinne. En lampa slocknade igen, men ändå ville man inte skiljas. Från flera håll hördes dämpad sång, flickorna nynnade tyst för sig själva, pojarna nickade stolta åt varandra — nu, nu äntligen är vår dag kommen!

Bernt satt i sitt hörn, Signe hade burit till honom kaffe och doppa, han fick inte ta sig själv, bara sitta still och låta henne komma och gå och lägga för honom allt gott, som flickorna skaffat.

Ju längre han satt där, dess mer upprörd kände han sig, ja, nästan som om han ville gråta, men inte av sorg, inte av tungt hjärta. Och kanske inte heller av glädje. Det kändes bara så oroligt inom honom. Våren stod färdig där ute med skymningsljus över alla marker. Snart skulle den vara över. Det gällde något — nu, just nu —. Kampen skulle också vara över snart. Den hade varit vild och hård. Men nu var fienden slagen. Vad var det nu det gällde att göra — just nu? — Blodet brann ännu efter bataljernas stormar, det surrade av trötthet i hela kroppen.

Signe satt stilla hos honom, hon lutade sitt huvud mot hans arm, hon smekte hans hand så sakta, att ingen

skulle märka det mer än han. Det gick som varma böljor av glädje mellan deras hjärtan. Nu skulle bättre tider komma, nu skulle all livets lycksalighet falla dem till. Striden hade krävt alla krafter så till yttersta spänning, att segern syntes dem innebära något ofattligt stort, en världshistorisk händelse, en revolution, som skulle ge all jordens fattiga proletärer ett nytt liv. Begränsningen gled undan, vad som skedde var något oerhört omfattande och innehållsrikt. Ingen hade längre någon förnimmelse av att det bara var en liten konflikt mellan en enstaka arbetsgivare i Timmerdalen och några hundra arbetare.

De många olyckorna och dödsbuden under senvintern hade gjort marken liksom gungande under fötterna; man levde ännu, men i nästa sekund var man borta som en brusten såpbubbla, det gällde att hasta, om man skulle få någonting med av livet, den stora, brusande festen vid porten till evigheten. De kände sig alla som soldater i fält, några brinnande veckor hade lärt dem, att allt kunde ske, det otroligaste, de hänsynslösaste råheter, de farligaste äventyr, de stoltaste kraftprov, den ädlaste hjälpsamhet dag efter dag bland fattiga vänner, som utan ett ord av tvekan delade med sig allt vad de ägde åt dem som stodo i kamp.

All vardaglighet var liksom bortblåst, de levde mitt uppe i högtidens ändlösa följd av händelser, som tycktes dem allt större, allt mer betydelsefulla. Och nu — nu hade de av egen kraft, med egna händer gripit segern. Disponent Ek hade redan låtit falla ord om uppgörelse. De skulle snart tåga in i fästningen, och vägen skulle gå fram under äreportar, osynliga men ändå så tydliga att se och höra. —

Brand kom förbi tillsammans med en tös han valt ut för kvällen.

Bernt sträckte ut handen efter honom:

— Gerhard! Kom!

Brand närmade sig, motvilligt.

— Va vill du?

— Ingenting. Kan du inte sätta dig här hos oss? Var glad, Gerhard, var glad!

— Nej.

Brand gick bort med sin flicka.

Kring alla bänkarna löpte den dämpade sången, som nynnades av flickorna och gnolades av pojkarna med brummande bas eller gälla, späda röster.

— Sjung ut! Sjung högt, kamrater! ropade Bernt. *

Och sången slog ut i ett enda ögonblick:

Fram i arbetets här och fram i ungdomens led
under röda standar, om ditt hjärta där är med:
vill du känna dig ung och vill du kämpa dig fri,
se här är frihetens skara och de unga äro vi,
där i sång vi gå fram, och där vi storma fram i strid,
för den ärliges id skall gry en ljusare tid:
vi gå fram som en vår, då alla bojor brista loss,
vi ha sol, vi ha sång, vi ha segertro med oss.

Det var ungdomsmarschen, den skånske diktarens stolta gåva till hela Sveriges arbetareungdom. Hur mycket jubel och kamplust har den inte löst ut i klingande svenska toner och ord!

Vi gå fram, fram i kamp för allas frihet och rätt,
och vad tungt är för en, blir för mångas skuldra lätt,
ty står orättens borg än som ett berg på sin grund,
vi sätta hävstången till och bryta ned den i förbund.
Den skall ned, ned i grus, och över fogdeborgar grå
skola plogarna gå, skola stugorna stå:
den skall ned, ned i kamp, och när vi redeliga stritt,
då är friheten vår, då är Svea välde fritt.

De trampade takten med tunga fötter, och som en
skummande vårflod steg sista strofen upp mot skuggorna
under det mörka taket:

Vi gå fram för vårt folk och för vårt fädernesland
till att lösa dess garn och förtryckets tunga band,
till att tända dess ljus, att det ser sanningen klar
och till att värna dess liv mot både fogde och barbar.
Denna jord, den är vår, där andra breda sig förnöjt,
denna jord, som vi röjt och som vi byggt, som vi plöjt:
fram till strid för vår rätt, så sant vi kallas svenske män!
Ha de rövat vårt land, vi erövra det igen!

- Hvart gå vi, Bernt?
- Vi ska gå hem till mig.

Majnatten är underbart ljus, himmelen står vidöppen. Ser du, Signe — ingen gräns för ögat där uppe, allt flyter bort i ljus, så ljust att ingen stjärna orkar lysa. Och ändå är det natt här nere.

Signe, Signe, vad är det för en sällsam natt? Fryser du — nej, inte jag heller. Är du rädd — nej, nej! Är du trött — ja, jag har också varit trött, det känner jag, men det är visst borta nu.

Känner du doften av jorden? — Så du talar, lilla barn, inte är det blommornas doft, det är jorden, myllan. Vår mor har vaknat.

Du är inte bondflicka, kan höras. Nej! Du skulle känna det — när ploget lägger svarta fåror efter sig, den doften, den smaken på tungan av must från vårens luft.

- Varför ska jag följa dig, Bernt?
- Det vet jag inte. Men sedan följer jag dig.
- Nej, det får du inte. Nu vet jag, varför jag skall gå med dig hem: du är trött!
- Inte alls.
- Jo, du är trött, därför ska jag följa dig.

Vart gick Brand? Till Storfors. I sällskap med —? Ja. I sällskap med —. Fryser du, Signe? Ja, det är kallt. Är du rädd? Ja, det är mörkt. Är du trött? Ja, kanske. — Men jag tänkte mest på Brand. Det är synd om honom nu. Det var alltid synd om dem, som lekte i nätter och i alla sina dagar.

Skogen är svart, vägen är hal, livet är tungt, Signe. Men det är ändå majnatt, hela himlen lyser, solen ska snart gå upp över världen.

Ja, här bor jag. Ska vi leka? Att du bor här hos mig? — Så dina ögon le, så vackert du log med din unga mun — det ville du!

Men vi äro så fattiga. Vårt liv skall förgå som en gåva åt de andra. Själva få vi aldrig leva.

Nej — inte gå in till mig! Det vill jag inte.

Här ska vi sitta. I trädgården. Akta dig för daggen, det är vått överallt. Vänta — jag lägger min rock på bänken, så sätter jag mig här. Vill du — vill du sitta hos mig i mitt knä?

Så! —

Nu ska vi se, när solen går upp över Timmerdalens skogar.

— Bernt — du fryser?

— Nej.

Det här är en liten enkel trädgård. Sodabrännaren tycker mycket om blommor. Men ännu ha de inte kommit

fram, de vackraste. Bara de fattigaste. Där stå blåsippor kvar vid grinden — och vitsippor — och vårlök.

Ser du fönstret? Där inne bor jag, och alltid känner jag mig ensam. — Ser du äppelträdet framför fönstret? Där är ju en rikedom av små gråa, ludna knoppar. Blommor? Var då? — Ja, se! De ha redan slagit ut, några vita, skära äppelblommor!

Signe, får jag kyssa dig?

Varför vänder du dig bort så tyst? Jag ber dig sannerligen inte ofta. Varför lägger du din hand på min mun? Får jag inte be dig så —?

Bernt, när du kysste mig nu — då tänkte jag på Brand — och på henne — nu äro de hos honom. I hans rum. Gardinen är nerrullad. Dörren är stängd.

— Då ska jag inte kyssa dig mer.

Hör du nu, att bofinken är kommen? Han spelar, han sjunger — så han lever! Då ska solen gå upp. Vad är det för ett skimmer så blekt över buskar och blad? Ett solgult, ljusnande skimmer. Det dagas! Morgonen gryr. En stor, stor dag är kommen åt oss alla. Daggen glittrar, det betyder rikedom. Det betyder tårar innan kvällen. Men tårar äro också rikedom.

Vet du, vad jag längtar efter nu? Jag längtar efter Engelbrekt. Jag har läst så mycket om honom. Jag ville se Engelbrekt. Jag ville se honom komma hit till oss, jag ville höra honom tala. Svenske män, av ålder ha ni älskat och vördat era konungar, nu, när de lägga trälomsoket över era nackar, då ska vi driva dem bort och välja oss andra hövdingar att lyda med vördnad. —

Å, Signe, var är han? Var är folkets man? Och var är folket, Engelbrekts folk?

Finns det inte längre? Ha vi bara rotlösa, hemlösa proletärer, som inte veta av något eget att älska? — Å nej! Under sotet, smutsen och trasorna finns ännu kvar det gamla, starka svenska folket. Ännu finns det. Ett fruktansvärt ord detta — ännu!

— Du fryser, Signe?

— Å, nej då!

— Jo, du sitter ju och darrar —?

Nej, vad gör du flicka? Varför kysser du mig så? Du har aldrig kysst mig så förr —.

— Jag är rädd, Bernt.

— Rädd? Varför?

— Jag är rädd, att något ska hända innan kvällen.

Mycket kan hända.

Vet du, att jag är född på en torsdag — men du förstår ju inte ens vad det betyder. Jag blev högt buren från dopet i kyrkan, det var flera mil hem att gå för far. Han måste bära mig högt, för att jag aldrig skulle bli rädd för underjordiska troll och osynliga gråmän, som trängas i luften kring de livsvarma människorna. — Men lilla barn, det var ju bara en saga, förstår du väl. —

Ja, mycket kan hända innan kvällen. Men nu är striden slut. Nästan. Nu har folket segrat. Nu ska glädjen komma — i år så blir det en stor och vacker sommar.

Det lyser ett skimmer av guld över glittrande dag på buskar och träd och blad. Det spelar en fågel i skogen därinne, de andra svara med klingande, glada toner. Var

stilla, var lugn, var trygg. Nu kommer sol, nu stiger det röda ljuset upp över Timmerdalens nattmörka åsar. Älven brusar, morgonvinden leker, i skogens kronor tonar en stilla orgelsång. Nu vill jag kyssa dig, flicka, sedan ska vi gå.

— Bernt — inte så — nej, hör du, varför kysser du mig så? — Vet du, att du knappt sagt tio ord, medan vi suttit här tillsammans?

— Har jag inte?

— Nej.

— Än du då?

— Jag har bara tänkt. På dig.

— Och jag har tänkt på dig. Vill du höra en liten visa jag har gjort om oss.

— Ja läs!

— Nu sover det mörka landet
i vårens tysta kväll.
En ensam stjärna lyser
på himlavalvets päll.
så stilla bli våra tankar
Vi drömma i vårens kväll.

Den fyller min hela längtan,
den lycka jag hinna vill;
den är vad jag djupast känner
och lider och strävar till.
O, vårens ljusa aning,
ständigt jag bära vill!

Socialismens stjärna,
som lyser den väg vi gå,
o, led våra brinnande tankar,
att sagornas land vi nå!
O, lär oss att hoppas och drömma
och känna att framåt vi gå!

Socialismens stjärna,
lys över min vackra vår!
Lys över min kärlekslycka
med solguld i silkehår,
med trohet i blåa ögon —
o, giv oss livets vår!

Gråter du Signe? Nej, varför?

— Du får inte skriva så där om mig. Jag är bara en fattig arbetareflicka.

— Om jag bara kunde skriva så vackert jag vill. Vet du vad jag tänker på?

— Nej?

— Det gör detsamma. Låt oss gå! Nu genast! Jag ska följa dig hem.

— Du blir så trött. Men vad tänkte du på?

— När ska vi kunna gifta oss?

— Oh, Bernt! Tror du, att vi nånsin —

— När jag får tag i en liten gård.

Nu är solen uppe. Så blekt och matt är ljuset över landsvägen, så bleka och matta äro alla skuggor, så kall och daggvåt är marken. Men det känns ändå en ny värme i den frusna luften. Varför stannar du nu, Signe? — Varför ser du på mig så?

— Vad är det, barn lilla?

— Jag är så rädd, att något förfärligt ska hända innan kvällen.

— Varför säger du så nu igen?

— Jag känner det — lyckan är så långt, långt borta.

— Då ska vi bara skynda oss vidare. Vi ska nog komma fram till slut.

När äntligen Bernt kom i säng, stod solen högt på himmelen. Han sov några timmar, men fram emot midnatten, det hade blivit söndag, kom han in till förtroendemannen, Fredrik Bergström, som bodde vid Storfors.

Där var fullt med folk. Fem sträjkbrytare stodo mitt på golvet, unga pojkar från lappsocknarna. Slöa i ögonen, skrämde av allt bråket här nere i dalen.

— Di ska ge sej i väg nu, fick Bernt veta.

Det här hade blivit en rätt vanlig affär på sista tiden. Biljetter och respengar fingo de av sträjkkommittén, bara de reste sin väg, och det hade nu dessa fem lovat.

— Men vi har våra grejor därinne där vi loscherat, de måste vi hämta först.

— Ja väl! Ni har nära timmar på er ännu, raska er ditin å se till att ni kommer ut igen, så får ni pengar ve tåge!

De fem pojkarna gingo sin väg. Timmarna försvunno, de hördes inte av.

En skara arbetare stod utanför staketet och väntade vid grinden. Innanför staketet stodo några polismän. Redaktör Dunder resonerade med dem i all gemytlighet,

han vände sig om och vinkade fram Bernt Andersson och Fredrik Bergström.

— Vi ha fått lov att gå in som underhandlingskommitté till de arbetsvilliga, i tio minuter få vi vara inne, skynda er, pojkar, det gäller att använda tiden väl!

Grindarna öppnades. De tre gingo in och togo genast språngmarsch bort till kasärnerna. Grindarna stängdes och låstes efter dem.

På backslutningen mot älvstranden stodo de båda arbetarebarackerna, där de flesta sträjkbrytarna voro inhysta. Alla fem pojkarna från lappsocknarna stodo utanför dörren till det ena huset, alldeles handfallna sågo de ut.

— Vi får inte gå härifrån!

— Får ni inte? Vem hindrar er?

— Polisen ve grindarna.

— Ni ha blivit fångar här inne, vill säja!

Flera sträjkbrytare kommo ut ur de båda stugorna. En hel skara sorlade kring den lilla underhandlingskommittén.

— Vi får inte gå ut!

— Fan skulle gå här längre, om man bara kunde komma i väg!

— Di stänger grindarna för oss!

Men Dunder vinkade tystnad:

— Lugn bara! Den som vill följa med mig ut och få pengar till att resa härifrån, räcker upp sin hand!

Ett tjogtal nävar flögo i vädret.

— Det är bra. Hämta era grejor och följ med. Jag känner Sveriges lag.

Några karlar stucko i väg uppåt trappan med fart, de andra följde oroliga efter. Alla blevo stående stilla, när sträjkbrytarevärvaren, förre livförsäkringsagenten Danielsson, plötsligt stod på farstubron.

— Vart ska de bära i väg?

— Vi ska hämta våra grejor, fick han veta.

— De ger ni allt djävelen, tänker ja.

— Man ska inte säga så fula ord, förmanade Dunder. Gå weg från trappan, det råder jag er!

— Ja tänker no ja står kvar, å där sir ja, att disponenten kommer hit själv, så går de ju an å resonera me honom om saken.

Disponent Ek kom gående tillsammans med länsman Åkerberg och några herrar från kontoret.

De gingo rakt på underhandlingskommittén. Dunder och Bergström veko åt sidan, men Bernt var för tung i fötterna, för tjurig att gå undan. Det var till och med som om hans vassa ögon hade fordrat en förklaring av herrarna, varför de trängde sig på.

Disponent Ek lutade sig ner över honom och frågade kort:

— Vad heter du?

— Bernt Andersson.

— Jag ska komma ihåg dig.

Redaktör Dunder hov upp sin röst:

— Den som vill ut härifrån, ska följa med mig nu!

Disponenten svarade:

— De arbetare, som tagit anställning här, ska stanna kvar. Begriper ni inte, att man bara vill narra ut för att överfalla er och misshandla er? Vad ha de för pengar att ge er till resan? Läste ni inte i tidningen, att herrar sträjkledare själva ha ätit upp allt som insamlats? — Redaktör Dunder och ni andra ska gå härifrån!

Disponenten gick vidare med sitt sällskap, två polismän, de haft med sig, stannade kvar.

— För sista gången frågar jag er: ska ni gå med eller inte? sade Dunder.

— Vi får ju inte!

— Arbetarna på platsen ska stanna här och ni ska ge er i väg! kom det barskt från en polisman.

Underhandlingskommittén måste bort igen med oför rättat ärende. Grindarna öppnades åter och stängdes efter dem, sedan de väl kommit ut.

Och sträjkbrytarna fingo vackert stanna.

Det hade flammats upp inom Bernt ett sådant oresonligt raseri, när han hörde och såg hur nära de voro sin seger och ändå måste stanna inför herrarnas rent brottsliga tilltag att beröva sträjkbrytarna friheten, när de ville lämna platsen.

Och samma raseri flög som en blixtnedslag från man till man, ett rytande slog upp ur hopen mot fabriken, från alla håll samlades arbetarna, nyheten flög ut: sträjkbrytarna ville ge sig i väg, men låstes inne av herrar och poliser för att tvingas stanna kvar.

Inom ytterligare tio minuter var hela den lilla planen framför grindarna fylld av böljande, larmande arbetaremassor.

Slå ner staketet! Öppna grindarna! Släpp ut sträjk-brytarna!

Bernt var som förvandlad. Hans ansikte var blodrött, hans ögon gnistrade av hat mot herremakten, som endast genom ett öppet lagbrott tillsammans med polisen kunde hålla fästningen.

Och vad gällde striden? Endast rätten för arbetarna att tillhöra sin egen förening! Denna rätt förmenades dem, och deras krav bekämpades med lagbrott.

— Slå ner, bryt ner staketet! skrek Bernt med de andra. Vräk omkull grindarna! Befria folket därinne!

— Lugn för satan, vad går åt dig, Bernt? sade Dunder, men kunde knappt göra sig hörd.

När äntligen Bernt vände emot honom sina blodsprängda, stickande ögon, måste Dunder sätta knytnäven under näsan på pojken för att förmå honom höra ett sansat ord:

— Inte nu, begriper du! Men i kväll! Vi samla folk till dess och kommer tillbaka i kväll.

Dunder ville bara vinna tid och få bort folket från grindarna i detta farliga ögonblick. Men Bernt slog genast ner på tanken:

— Kamrater! Inte nu! skrek han ut över mängden. Men vi kommer tillbaka i kväll så manstarka som möjligt, och då ska grindarna öppnas eller brytas ner!

— Bra talat! I kväll ska de bli! kom ett hundrafalt rytande från massan.

Där stod Dunder förbluffad över att så snabbt få igen sina egna ord med en rent av vansinnig styrka. Nu — och först nu! — hade massan blivit ett enda jättestort, själlöst vilddjur. Dunder förstod, att allt förnuft stod maktlöst — han svor över sin dumhet att ta med Bernt i underhandlingskommittén. Det vill kallt blod till att gå fienden in på ögat och se hela råheten naken i striden, och Bernts blod hade börjat gå varmt, maskineriet fungerade inte längre för pojken, han förtärde sig själv i sin vitglödande, lös-släppta feberhets.

Underhandlingarnas tid var förbi, det kände Dunder, luften var laddad av våld, en explosion måste komma, utmaningen hade varit för stark, den fordrade våld till svar.

Dock ve den, genom vilken förförelsen kommer!

Ja! Utmaningen från herrarna hade varit så stark, att den slungat Bernt utanför all besinnings gräns.

Så nära segern, vunnen med ärliga medel, med kloka tankar, med enighet och sammanhållning — och så detta hinder i sista ögonblicket, detta råa, brutala svar från maktägarna!

Spänningen måste brista, den brast. De klokaste förvandlades till uppjagade, exalterade dårar — detta sista hinder, detta lilla tokiga, bräckliga, svaga hinder måste rivas ner, bort med det, ut med de innestängda, de ska väl ha sin frihet att gå, när de inte bättre begära? Vad som hindrade dem från att gå var inte den disciplin, som en stridande part måste respektera hos andra parten, det var ett övergrepp gentemot folkets djupaste rättsmedvetande,

det talade direkt till den hemliga instinkten och jagade fram instinkten att svara.

Ryktet om vad som hänt gick ut över hela Storfors, det spred sig till Granå och vidare från verk till verk både uppåt och neråt älven. Folk strömmade till från alla håll, på alla vägar; de kommo roende i fullpackade båtar, här skulle tas ett nappatag med herrar och poliser. — Så att nog blev massan manstark fram emot kvällen.

På en liten holme utanför Storfors var en dansbana, där samlades ungdom var söndag, där gick nu agitationen fram som en brännhet virvelstorm.

Signe sprang efter Bernt var han gick, tårarna runno tätt ur hennes ögon, nu skulle det ändå hända, det förfärliga hon anat. Men vad kunde hon resa för motstånd mot den makt, som nu kommit i rörelse!

När hon följt efter honom på hans bärsärkagång en timmes tid — man ska ha sett en sådan tjuguåring som Bernt bryta sig fram med eld på tungan genom en redan rasande människohop för att förstå vad det betyder — efter en timme var Signe färdig. Hon var lika vitglödande i själen som han, hon talade som han, skrek som han, agiterade som han för att samla skarorna till strid.

En ung pojke, sexton år hade han nyss fyllt, stod utanför dansbanan och visste ännu om intet. Signe kom fram till honom.

— Vill du dansa med mig, Åke? frågade hon med gråten i halsen, darrande av iver att vinna ännu en man.

— Ja! sken pojken upp — det var ju hans vackraste dröm som kom, en flicka, så underligt het och ljuv, bad honom —!

De dansade — en brinnande dans, en glödhet, förtvivlad dans. Signe viskade i hans öra: Åke, lova mig en sak? — ja! — gå med mig i kväll! — ja ja! — lovar du? — ja! vart ska vi gå? — vi ska se på sträjkbrytarna!

Hon visste inte längre vad hon gjorde, virvelstormen förde henne med sig bort, och hon hade bara en tanke: att samla folk åt Bernt, så att skaran blev stor, förkrossande stor.

Hon dansade med många pojkar den kvällen, lilla Signe. Och alla lovade de att följa henne till sträjkbrytarna. Hon agiterade med sitt guldgula silkehår, sina tårade blåa ögon och hela sin unga, varma flickgestalt.

— Skingra er där!

Det var några bokhållare tillsammans med förvaltaren Giesse, han stack sin käpp mitt in i en klunga pojkar och viftade isär dem.

— Skingra er bara — raske på!

Men i blinken var han omringad, som getingar trängde sig pojkarna inpå angriparen, trampade honom på tårna, sparkade honom på smalbenen och skreko alla språkets smådeord i hans ansikte. Yr och kollrig av förskräckelse slapp han ut igen ur ringen till slut och försvann hastigt med sina bokhållare.

Kvällen var mörk och kvalmig, himlen var disig. Fuktiga dimmor stego upp ur markerna och bredde sig vida omkring.

En svart, sammanpackad människoskara stod samlad vid bron, som leder över till dansbanan på holmen.

— Två grupper! ropade en röst i hopen, det var Bernt.

— Tre grupper! svarade andra röster runt omkring, tre grupper ä bättre! De hade vi, när vi körde bort sträjkbrytarna på Gullforsen, de va ändå år nittinie!

Folket hänger fast vid sina vanor, till och med när en liten revolt ska göras är man i själ och hjärta konservativ.

— Här så! Här ä första gruppen! Kom an här, vi går in ve tippen nere åt stranssidan!

En grupp stod redan avskild, hopsvetsad till en enda vilja, skälvande av iver som en återhållen unghäst, färdig att störta ut.

— Vem visar vägen här?

— Fredrik Bergström — Hurtig — Erik Jansson —

— Bestäm er hastigt! Öppen omröstning!

— Fredrik Bergström!

Andra gruppen stod färdig, där var Gerhard Brand och hans vänner, de sjöngo redan tillsammans carmagnolen med hemgjord och förbättrad text:

— Med kungars huvun på en pik —
med kungars huvun på en pik!

När alla präster bliva lik —
när alla präster bliva lik!

Ja, nacka detta pack,
ja, nacka detta pack,

gå, kasta dem för fan,
 sjungom vår sång
 fritt en gång!
 Ja, kasta dem för fan,
 sjungom vår sång
 fritt en gång!

Revolutionen kommer! Stå upp, kamrat, och fröjda dig!

— Alla ska gå på en gång!

Tredje gruppen var färdig. Bernt sprang omkring till de olika bataljonerna, han bar revolvern i handen — han hade fått den av Signe, nu skulle den användas.

Ska man då ständigt i hela livet bara drömma om våren och om fjärran stjärnor? Ska man aldrig själv få komma in i sagornas land, ska man aldrig nå befrielsen? Hur mången längtan har inte redan glidit bort till intet — till lysande bilder bara i ouppnåeliga rymderna! Gården åt far — kvinnan och kärlekslivet — rättvisa åt folket! Fabrikernas svarta helvete — befrielsen ur herremaktens rövarhänder! Allt ska vinnas till slut med en stor och väldig handling, det får inte stanna vid drömmar! Man har inte rättighet att bara sträcka händerna efter stjärnorna och önska sig högre upp, med egna händer måste man resa mot höjden sin egen levnads tempel. Släpp stormen lös! Låt vågorna gå med gungande makt mot stranden! Sköra isar ska brista, svaga bojor ska brytas, våren brinner, blodet brusar, tanken svindlar, nävarna knyts — sista slaget, kamrater! Alla på en gång! Nu måste det ske, sedan är segern för alltid vår! —

Bernt såg inte, att skarorna bestodo av nästan bara ungdom. Knappast en enda äldre man fanns med. Borta

voro Dunder, Gustav Carlsson, alla som hade hållit sig till en annan krigskonst. De stodo ett stycke därifrån och sågo med klappande hjärtan saker ske, som ingen kunde hindra, den som ställt sig i vägen hade blivit slagen till marken utan vidare, och över honom skulle stormen gått vidare fram.

— Har du hört va gammelprästen sa, när han snava i trappan opp te predikstoln? sade Carlsson, mörk i hågen, till Dunder.

— Nä!

— De börjar på å djävlas, sa han, å sanna mina ord, de här blir ett elände. För ell'n ä en bra dräng, men en farli husbonne.

— Bolaget utmanar ju med öppna lagbrott, så får arbetarna själva skipa rättvisa.

I de tre bataljonerna funnos inte endast ungdom från Storfors och Granå. Där stodo pojkar från många verk utmed Svartälvens stränder, några voro ända nerifrån trakten kring Helgestad, från de gamla kända ställena Sandheden, Kummelnäs, Rödevik, Gruvhamn, Hærners, Bergtuna och Fagervik.

— Andra gruppen går in längst uppe vid vedbodarna, tredje gruppen går in vid grindarna, alla samlas vid kasernerna, dörrarna öppnas, och sträjkbrytarna hämtas ut!

Överallt i skarorna började man knyta en vit bindel kring armen.

— Vad ska det där tjäna till? ropade Bernt.

— Om de blir nå slagsmål där inne, me polisen eller så, vi ska väl inte klappa om varandra heller!

Signe stod hos Bernt, hon snyftade, men svalde modigt, med darrande händer knöt hon fast sin näsduk kring hans vänstra arm, så försvann hon igen.

— Vem visar tredje gruppen vägen?

— Linnström!

— De gör ja!

Lindström steg fram några steg, en liten axelbred man, dalmas, en av de få äldre som funnos med.

-- Kom nu ihåg, att sträjkbrytarna få inte röras!

Nej! Det hade man hört ända till leda under aftonens lopp. Så ovanlig var den här situationen, att varenda man gått omkring och upprepat detsamma och detsamma, tills orden blivit som torrt mjöl i mun. Sträjkbrytarna skulle betraktas som vänner! De ville ju bara komma därifrån, men höllos inestängda för att tvingas stanna, arbetarna skulle hjälpa ut dem.

— Ä vi klara nu? Då går vi!

Knappt var ordet sagt, förrän alla tre grupperna hade försvunnit i mörkret och dimman.

Man hörde dem dock, där de gingo bort. Sången skallade så dov och inestängd i den tjocka, fuktiga luften:

Det knakar i samhällets fogar och band,
låt falla vad icke kan stå!

Men räck mig, o broder, din trofasta hand,
förinnan i nöd vi förgå —

Bernt gick med tredje gruppen. De kommo till vedbodarna, där staketet slutade. Upp på taket! Hela skaran hävde sig upp, Bernt brydde sig inte om att trängas med dem, han gick till uthuslängans knut, där staketet var fastgjort, han bröt loss en av de långa, splitter nya läkterna, behöll den som stav och tvingade sig in genom öppningen. Han kröp på alla fyra uppför en brant vall, där uppe reste han sig och stod på den smalspåriga rälsbanan för vedvagnarna. Hela skaran krälade där nere i mörkret för att komma upp.

— Räck mig, o broder, din trofasta hand! hörde han en röst vid sina fötter, där såg han Brands gråbleka ansikte med de svarta, brinnande ögonen. Han hjälpte honom upp, skaran var samlad, den rusade vidare ner mot älvstranden.

De hörde ett dovt smattrande, ett klingande av fönsterutor — de andra hade redan hunnit fram och bombarderade nu som bäst kasernerna med ett stenregn.

— Ut me sträjkbrytarna! hördes skränet. Ut me dom förbannade gulingarna! Klassförrädarna — stena klassförrädarna!

Bernt svor, där han sprang i spetsen för tredje gruppen. Den ömtåliga stämningen hade redan slagit om, arbetarna hade gått till anfall mot just de män, som skulle skyddas och befrias! Det går sannerligen inte på några timmar att vända ett sådant hat till vänskap!

Han kom fram. Över platsen låg ett blåblekt ljus av en bågampa på något avstånd. Som en tunn rök gled dimman ringlande över marken och in mellan tallstammarna i skogsbrynet.

— Sträjkbrytarna får inte röras! skrek han
De hörde honom inte. Men plötsligt kom ett annat rop:

— Polisen ä här!

Några polismän kommo springande utför backen, i spetsen fjärdingsman med en vit servett i handen, de hade just suttit och spiset kväll inne hos förvaltare Giese.

Ögonblickligen vändes stenregnet mot den nya fienden. Spakar och klabbar slungades emot de stackars karlarna, en vinande storm av alla slags tillhyggen — de stannade, de vände baklänges, de drogo sig undan igen och voro borta.

Bernt smällde i väg ett skott efter dem, han riktade för säkerhets skull revolvern mot trädtopparna.

Då stod plötsligt disponent Ek mitt ibland de rasande skarorna. Lugn i stormen, stor och grann, vänstra handen höll han i byxfickan liksom på kontoret om vardagarna, den högra höll ett bastant grepp om nacken på ynglingen Gerhard Brand.

— Eken ä här! gick ett gemensamt skri omkring honom, han hörde det knappast, han betraktade nyfiket den sprattlande syndaren, som han huggit fast — ett spefullt småleende låg kring hans kraftiga mun. Några stenar kommo susande — en och annan klabb kom surrande — de blevo allt fler, men han tycktes ingenting märka.

Ett knytnävslag träffade honom mitt i ansiktet, han ruskade liksom förargad på sitt stora huvud — det var Bernt, som gått honom på livet, som en storläggga hamrade hans näve med slag på slag över disponenten — Brand passade på och slingrade sig loss.

Bernt fortsatte striden, Ek lyfte slutligen sin näve mot honom — då fick han ett fullkomligt dråpslag över

huvudet av en läkt, som slungats av Brand bara några steg därifrån.

Ek vacklade — föll — Brand var på honom som en varg, men kastades undan av Bernt, som ställde sig framför den fallne. I sista sekunden! Ty ett tjugotal spakar hade redan höjts till mordet.

Polisen gjorde ett nytt angrepp, under tiden fick Bernt undan den slagne disponenten.

Åter höjdes ropet:

— Sträjkbrytarna ska ut!

Polisen hade retirerat igen. Bernt smällde i väg ett revolverskott upp mot skorstenen.

— Följ med här! ropade han och rusade in i den ena baracken.

Brand följde, men stannade i dörren — så smet han ut igen. Nej! Man ska akta sig för att bli instängd! Inte riskera för mycket!

Han kände ännu Eks järnhårda grepp i nacken — farliga saker det här i alla fall! Hur lätt hade man inte kunnat bli fast just då! Bäst att — han kastade en lurande blick omkring sig — bäst att klara sig, medan det är tid!

När drömmen om striden övergått till verklighet och fara för skinnet — då var inte Brand med längre. Han drog sig undan så försiktigt — han nådde skogsmörkret utan att bli sedd — han dök in mellan tallstammarna och var borta.

Ett halvt dussin pojkar följde efter Bernt in i baracken. Rummen på nedra botten voro tomma — uppför trappan då! Ett rum var tomt — det andra — här inne finns folk! Dörren är reglad!

— Si opp!

Bernt var nu bara helt enkelt en bondpojke i ett vanligt lördagsslagsmål. Han tog några steg baklänges, fick sats och smällde huvudet i dörren — ja, för all del, skallen höll! Och i dörrspegeln gapade en bred spricka. Ivriga händer bröto loss det spräckta träet, en näve stacks ner och öppnade dörren inifrån. De stormade på.

Några tändstickor revo eld — där lågo tre stycken av de fem pojkarna från lappsocknarna. De liknade vett-skrämda hundar i mörkret, där de lågo hopkrupna tätt invid väggen under fönstret för att skydda sig mot stenregnet; åtskilliga projektiler hade dansat in genom de krossade rutorna.

Bernt körde upp dem med träläkten, han brutit loss ur staketet. Han skakade revolvern framför de arma stackarna:

— De här ä ert fel, ni kräk där! Varför kom ni inte, som ni lovade?

— Vi fick ju inte gå ut.

— Fick inte! Ä ni slavar? Ä ni hundar? Varför följde ni inte med oss tre i middags, när vi va inne å ville hämta er? Ingen kunde ha hindrat er, om ni bara inte varit så förbannat feiga!

De tre pojkarna darrade av rädsla.

— Var ä di andra?

— Di ä flyttade opp åt fabriken, ja vet inte vart.

— Har ni era grejer klara?

Ja! De hade packat ihop sina knyten.

— Ta me er va ni ska ha å kom nu!

De gingo tillsammans ner. Några arbetare följde sträjkbrytarna bort.

Men var funnos nu de nyss så modiga bataljonerna?
De flesta kämparna voro redan borta!

När de skrikit ut och kastat så mycket sten och annat, att armarna blivit trötta, vaknade de upp ur extasen, de sågo hur de burit sig åt, de kände knäna vikas av den första eftertankens fasa — och de smögo sig undan en efter en, eller gingo öppet bort i stora, brådskande skaror. Om man kunnat se fritt i mörker och dimma, skulle man ha kunnat finna de unga hjältarna på alla vägar och stigar, i fullpackade roddbåtar på älven, alla i panisk flykt, lika ynkelig som några hundra mans eniga stenkastning varit mot två utrymda gamla baracker.

Bernt samlade de sista skarorna, ett femtiotal på sin höjd.

Åter närmade sig sakta poliskedjan. Den togs emot med ett nytt stenregn.

— Har di tagi nära av di våra? frågade Bernt.

— Vet inte.

— Men var ä alla di andra.

— Vet inte.

— Framåt, kamrater!

Hela skaran störtade löst på poliskedjan. Här voro de oförvägna, de som inte bleknade, när attack blev kommanderad. Striden flammade upp igen; en sista, förbittrad krampansträngning, vida farligare än förut. Slag på slag

föll dånande och förkrossande mellan polismän och arbetare, alltsammans var en enda krälände massa, i vilken nävarna arbetade som maskiner.

Poliskedjan drevs undan. Några av männen räddade sig in i en barack, länsman Åkerberg sist i dörren.

Bernt sprang på honom, blind och galen, med en knyt-näve bland ögonen skickade han in lille Åkerberg ända till bakväggen i den trånga farstun. Länsman dök upp i trappan, Bernt slungade sin avbrutna staketspjäla efter honom, han hörde ett tungt fall och rammel där uppe och skrek till av fröjd, smällde av ett revolverskott i farstuväggen — ett till — och ett till. Han var långt borta från sans och vett, pojken.

När han kom ut, funnos bara ett tiotal pojkar kvar.

— Ingen ä tagen av di våra, åtminstone finns ingen i barackerna.

— Hur vet ni de?

— Vi frågte fjärsman, som klara sej in där nyss. Vi sa, att vi går inte, förrän di lämnat ut åt oss alla som blivi tagna. Men han sa, att di hade inte en enda.

— De ä bra. Då kan vi gå, då.

Tysta och skälvande efter stridens tummel försvunno de in i skogen.

— Nu, gosse lilla, ska du ge dig i väg från den här trakten!

— Äsch, va ska de tjäna till?

— Nja — man kan aldrig veta vad som kommer att hända.

Redaktör Dunder försökte att tala förstånd med Bernt. Det var sent på natten efter bataljen, de sutto på var sin gamla packlår, som tjänstgjorde i stället för all världens möbler i Dunders lilla enkla ungarbarnsrum. En ljusbit i en svartgrön mässingsstake lyste upp deras bleka ansikten.

Bernt hade ännu inte det ringaste begrepp om vad som hade skett och vad som möjligen skulle kunna bli följden. Tvärs om!

— Nej, du Dunder, sade han. Nu ä ja i farten, nu åker ja ner till Stockholm å knäpper van Geldern!

— Ja visst, sade den gode redaktören och kliade sig betänksamt i nacken, det glömde jag alldeles bort att du skulle göra. Naturligtvis ska du göra det! Konstigt, att vi inte ha gjort det för länge sen. Så hade vi sluppit undan allt det här bråket med arbetsnedläggelse, enighet, sammanhållning och solidaritet och tocke där, som naturligtvis ä bara bosch. Vet du, att länsman Åkerberg är skjuten?

— Skjuten? Vem har —?

— Skulle det inte kunna tänkas att du själv —?

Bernt fick en känsla av svindel, illamående, det kväljde honom.

— Har jag!

— Så vitt jag vet var du den ende som gick där och knallade och sköt.

— Men jag siktade hela tiden i luften!

— Länsman Åkerberg hängde naturligtvis i luften, han får skylla sig själv, va fan skulle han i luften att göra, när du var ute och sköt? — Men du ska ge dig i väg, gosse!

— Vill du ta hand om den där?

Bernt lade ifrån sig revolvern.

— Det skulle jag så gärna göra, min ärade vän, för så vitt jag vore alldeles säker på att den inte passar precis till kulan i länsmanskroppen. Jag tycker inte det är gentilt av dig, att lägga sådana där saker härinne, sedan du råkat göra en dumhet. Jag kommer nog att få sitta trångt ändå, för det är ju så, att när det regnar på prästen, så dryper välsignelsen ner på klockarn också.

Bernt blev plötsligt blodröd i ansiktet igen och stoppade på sig mordvapnet igen.

— Att man ska vara ett sådant kräk! stönade han.

— Nå! Det finns fler än du, som borde säga så. Har du några pengar?

— Pengar? — Nej.

— Kunde tro det.

Dunder tog fram en gammal nattsäck, öppnade den och plockade fram en stor och klumpig bondpung.

— Här har du så länge.

Han tömde en handfull silverslantar i Bernts ficka.

— Vart reser du nu?

— Vet inte.

— Så skriver du till mig — hör du vad jag säger? Du sitter ju och sover? Du ska skriva till mig så fort du hamnat någonstans, så ska jag skaffa mera pengar åt dig.

— Ja.

— Försvinn nu medan det ännu är något så när skumt ute. Dimman är tät, du hinner komma långt, om du bara skyndar dig. Försök att komma med en bogserbåt uppåt älven. — Akta möblerna, för tusan hakar, går du i sömnen? Och vänta litet — näsduken kring vänstra rockärmen sitter ju kvar ännu!

Han knöt loss Signes näsduk och stoppade den i Bernts ficka.

— Hit med näven nu! Vi träffas snart igen, vill jag hoppas, på barrikaderna, om inte förr. Hör du vad jag säger: på barrikaderna! Tycker du inte om det ordet?

— Jo.

— Farväl med dig till dess!

Bernt gick. Han snubblade på sina egna fötter som en liten sömning barnunge, han var alldeles borta från världen. Plötsligt stannade han — ropade inte Dunder efter honom? Jo! Han gick några steg tillbaka, Dunder mötte honom:

— Jag kom att tänka på en sak, gosse, du fick för lite pengar, här har du —

Han stoppade några småsedlar efter silvret i Bernts ficka.

— Ska jag följa dig en bit på vägen?

— Nä!

Bernt log — men det var inte det gamla, goda leendet, det var ett slött grin med blanka tänderna bara.

— Nå, men du kan ju ge mig revolvern i alla fall, så ska jag skaffa undan den.

— Tänker ja göra själv.

Bernt gick igen.

Dunder vände tillbaka till sitt och undrade var i hela vida världen han nu skulle skaffa sig något i stället för de sista pengar han ägt och givit bort till hjälp åt en förolyckad.

Men han log bistert för sig själv vid tanken på, att han skulle ju inte på länge behöva några pengar. Så fort dagen blev ljus skulle han naturligtvis häktas.

En solröd vårafton kom Bernt smygande uppför Sjödalssliden på väg till Åsens gård.

Varför han sökt sig hit är inte så gott att veta. Han ville gömma sig, förstås, och tänkte väl att gamla hemmet uppe i ödemarken skulle kunna ge honom skydd.

Fadern hade berättat så mycket om gården, men själv mindes Bernt bara dunkelt sen barndomen vad han hade sett.

De där stugorna alltså däruppe på branten — ja men så små! Han hade i minnet en stor och präktig gård, och så var det ju bara ett litet oansenligt ställe!

Gärdsgården kring backen låg nervräkt — vad skulle det tjäna till? — Nå, på det viset! Den kunde inte stå, den var rutten.

Manbyggnadens dörr var igenspikad, i fönsterna funnos inga rutor, endast stora brädlappar fastslagna utanpå fönsteröppningarna. Halva taket var borta, skorstenen hade ramlat ner. Men björket hängde frodigt och grönt kring de vita stammarna vid knuten.

Varför skulle det växa småskog på marken ända fram till stugknuten? Unga plantor av tall och gran, somliga så höga, att de gingo över knäet — nå, de hade ju sått sig själva.

Uthusen hade fallit tillsammans, endast den gamla foderladan stod ännu något så när rak i väggarna, men hade inte längre något tak, det låg nerfallet på golvet där-

inne, såg Bernt genom en bred springa mellan några timmerstockar. Och småskogen växte friskt där inne i ladan också.

Där gödselhögen en gång legat, fanns bara en liten, liten kulle, övervuxen med gräs, buskar, ungskog och annat snår.

En gammal gisten, söndersprucken släde hade lagt sig att falla sönder bredvid en timmerhög där en gång ett häbbre hade stått, det såg ut att vara med flit nervräkt, kanske någon varit framme, som behövde virke. Hur släden kommit dit var inte gott att förstå, den hade väl blivit stående där en gång för alla.

När kvällvinden gick fram över allt detta gröna på marken, böljade det så grant som ett sädesfält mellan de murkna, gråmossiga ruinerna på ödegården.

Men var i all världen äro alla de små lustiga åkerlapparna? Det finns ju inga! Vart ha de tagit vägen.

Bernt gick och letade. Ungskogen räckte honom till höfterna, han snavade i en grop, som inte syntes. Det hade varit ett dike. Han böjde undan tallplantorna — jo, mycket riktigt! Det var åkerjord under alla de frodiga småträden. Nå, det är ju bara några hundra år sedan den här åkern togs med våld av storskogen och bröts upp till nyodling, nu återgår den till vildmarken, sin äldste ägare, och det är som om odlingen aldrig funnits.

Nej, detta var inte hemmet. Bernt smög omkring som en fredlös, han kände ingenting igen. Där borta rann ju en bäck med klingande vatten utför liden, inte fanns den förr? Spången såg ut att vara väl hundra år gammal. Den fanns väl, fast han glömt den.

Det enda, som var sig likt, var storfjällen bort över dalen. De hade alltså inte pengars värde ännu. Annars hade de väl fallit offer för bolagskulturen.

Men de syntes så nära nu, så nakna?

Ja visst! Hela Sjödalén var ju som ett avskrapat skinn, knottrigt av små bergknallar. Marken låg rödbränd och bar mellan de små ödsliga vattnen.

Endast några spridda fläckar av skogsdungar funnos kvar, de liknade sådana tofsar, som hänga kvar vid fällen, sedan allt annat hår ätits bort av mal och löss.

Där nere stod en gång vildskogen i prakt och rike-
dom. Storfors bolag köpte det hela av trävarufirman Johans-
son & Persson för en halv million och förtjänade ett par
millioner kronor på att timret avverkades, stort som smått.

Vart gick rikedomén? Stor del kom sannerligen inte
land och folk till godo.

Överallt där nere vid stränderna syntes små grymma
människohus, flera byar av baracker och stugor, gudarna
må veta vad folket gjorde där. Kanske hade de kommit
dit under avverkningstiden. — Ja, vet nån mäniska, där
finns till och med ett litet grådaskigt kapell eller bönhus
eller kyrka eller vad det där gemena skjulet ska föreställa,
det är något som van Geldern låtit bygga upp för själavården
i ödemarken, han vet vad folket behöver, han!

Bernt slog sig ner i en skogsbacke och läskade sina
ögon med dalens nya skönhet.

Han var ruggig och förstörd till kropp och själ av
några dagars liv på flykt genom skogarna. Han var smutsig,
kläderna voro trasiga, han började bli trött på detta. Kunde
man inte snart vända om till Storfors, må tro? Nu skulle
väl hela den där lilla historien vara glömd, länsman var
ju inte skjuten, hade han fått höra, bara slagen ett skrubb-
sår i ansiktet av en ribba. Men i brev från Dunder hade
stått, att Bernt fick inte tänka på att resa hem ännu. —

Fåglarna spelade i de solvarma trädtopparna samma entoniga visor som alltid. Bernt satt där och undrade, vart det skulle ta vägen till slut med detta vackra land.

Bara i Timmerdalen finnes ett par hundra sådana ödegårdar som Åsen nu. Man ska då inte räkna hur många de äro i hela Norrland. De ligga inte tätt — så mycket värre. Åkerlapparna ha aldrig varit stora, mera skulle säkert med tiden ha kunnat erövras av jorden, men i så osäker affär lägger ett bolag inte gärna ner pengar. Därför dräptes hemmen, och det uppbyggda raserades.

Där gårdarna ännu leva med någon smula liv, där gå viljelösa arrendatorer, bundna till kropp och själ i hopplös bolagsträldom. Man får och gitter inte längre bryta ny mark åt en föråldrad odling.

Kan allt detta försvaras av lärda herrar?

Naturligtvis kan det försvaras. En knepig karl kan försvara allt, vad det än må vara. Har en enda handling på jorden blivit begången utan att den kunnat försvaras? Kan inte allt, vad som helst, utan undantag, med kloka ord så framläggas, att det ter sig som högsta visdom! Illa skulle människan annars använda sitt förstånd.

För hundra år sedan hade all världens kloka män skrikit mot bolagsbildningen, den var ett fördärv för all företagsamhet och skulle omöjliggöra allt privat initiativ. De nationalekonomiska vetenskapsmännen bevisade alldeles klart och tydligt, att så skulle ske, om bolagen finge utveckla sig och ta makten. Ingen skulle vilja sätta i gång något företag, eftersom så många skulle dela vinsten, ingen skulle kunna leda en affär, eftersom så många skulle vara med och styra efter sina olika viljor, ingen skulle känna någon ansvarighet för vad som gjordes, eftersom det gjordes i så många namn. —

Nu säger man inte längre så där fult om bolagena. Vetenskapsmännen ha blivit eniga om, att allt det där ska överflyttas för att användas som skäl emot socialismen, statsproduktionen.

Några hundra medborgare, förenade till ett privat bolag, det är idealet, då blir det något gjort till välsignelse för hela folket, det syns ju klart i Timmerdalen. Inte skulle en privatman, en självägande, ensam företagare ha kunnat uträtta ett sådant storverk, nej, det måste vara ett bolag till det. Ett samlat kapital, som gör de många aktieägarna till förmögna, välmående kapitalister. Till slut bli ju alla människor aktieägare i något bolag och få det bra. Så går det naturligtvis här i Sjødalen och över hela Timmerdalen, så måste det gå, det är vetenskapligt bevisat.

Bolagsväldet är alltså den rätta formen för mänsklig verksamhet. Annars skulle inte van Geldern kunna dra till sig och behärska ett mångdubbelt större kapital än han äger, han skulle inte kunna lämna det här landet, lastad med guld, och låta en utarmad jord och ett utsuget folk ligga kvar som minne efter bolagsväldets glansdagar, då ingen bestred dess oinskränkta härskarerätt.

Om nu i stället staten, alla landets innevånare tillsammans, efterträdde de enskilda aktieägarna och övertog allt detta, så att disponenter och ingenjörer och andra driftledare bleve statstjänstemän i stället för bolagstjänstemän, hur ginge det då? Jo naturligtvis så, att all enskild företagsamhet, allt privat initiativ blev omöjliggjort, ingen skulle vilja sätta i gång något företag, eftersom så många skulle dela vinsten, ingen skulle kunna leda en affär, eftersom så många skulle vara med och styra enligt sina olika viljor, ingen skulle känna någon ansvarighet för vad som gjordes, eftersom det gjordes i så mångaas namn. Det är vetenskapligt bevisat.

Ja, vad allt kan inte sägas, om man på allvar börjar tänka på att med goda förnuftsskäl försvara vad som sker.

Och ändå behöver det inte något försvar. Det sker med nödvändighet och kan inte undvikas.

När hela denna svindlande jätteförbrytelse började, som nu lagt Timmerdalen för fäfet, kunde den inte förhindras, ty den var ändå ett steg framåt på utvecklingens väg. Det gamla var blivit oss för fattigt, för mörkt — och mörkret är alltid fyllt av okända fador, framåt måste man till nytt ljus och nya rikedomar. Den allt större och större människomassan i världen ropade på arbete och mat — vem skulle hjälpa den? De enskilda företagsamma sågo nya möjligheter att förtjäna pengar, de drogo människoströmmen med sig upp till skogarna, de många fingo mat för dagen, de få blevo rika.

Det är ändå en tröst att veta, hur matematiskt säkert allting utvecklar sig! Gustav Carlsson kunde inte förstå det — men det är ju så enkelt: man kan på goda grunder hoppas, att framtiden ska bli bättre och bättre. Här stod rikedomen och ruttnade ned på bondejorden, bolagen kommo och gjorde den nyttig, vinstens fördelning blev visserligen idiotisk, men rikedomen kom dock till nytta. Staten övertar alltsammans, och alla människor få lika del av naturens goda gåvor. Framåt gå vi alltså i alla fall, om också genom mörker och elände.

Men om det gällde att återerövra det bortstulna paradiset, då kunde man få vänta länge och inte se något hopp, när tjuvarna blevo allt mäktigare. Man skulle bara förlora sig i längtansfulla drömmar om den härliga tid, som en gång måtte ha varit på jorden och sedan försvunnit.

Nu behöver man endast tänka på, att välden blomma, mogna, sätta frukt och vissna ner och lämna plats för nya, rikare välden.

Man behöver inte ens kalla dagens herrar för tjuvar — fast ordet här kan ha mycket för sig. Det räcker om man kallar dem människor, ty annorlunda äro inte människorna, varken bättre eller sämre, de må sedan vara fattiga eller rika.

Feta tjuvar och utsvultna ädlingar är det nog mera ont om än man vanligen tror, storhopen folk består av tämligen tarvliga jordkrypare, och hela rasket kan gott ta varann i hand, tänkte Bernt.

Vad skulle det nu tjäna till att gå och hata och förbanna och smäda en sådan man som disponent Ek? Eller att slå ihjäl honom för att erövra makten, så som Brand ville? — Vansinne! Säkert finns det i hela Timmerdalen inte många lika goda, ärliga människor. Han höjer sig till och med ett gott stycke över de flesta, inte bara kroppsligen utan även andligen. Man skulle väl kunna tro honom i stånd att frivilligt avstå från sin ledareställning den dag han såg, att hans folk redde sig bättre utan honom. Ännu envisas han att gå emot socialismen, han gör sin plikt efter övertygelse, den nya tiden är ju ännu inte mogen. Möjligen skulle man kunna tycka, att han borde låta sin nåd strömma en smula rikare över trälarna, men han ser väl inte annat än att kräken ha det så bra de förtjäna och behöva. Hans vapen äro inte de vackraste, men viljan är ju inte fri, och vilken strid blir inte brutal? Tidningarnas börsnotiser, telegrammens budskap i sjungande trådar, hela nätet, som slingrar sig fast även kring Storfors kontor, allt binder honom i en träl-dom, som är lika tung som arbetarnas; kampen på världsmarknaden är minst lika brutal som kampen mellan arbetare och arbetsgivare. Ek är nödvändig som ledare och fördelare, han kommer alltid att förbli lika nödvändig.

Bernt kände sig nästan frestad att räcka en försönings hand åt den myndige disponenten!

Men van Geldern? Är det en människa, som behöver leva? Han är möjligen nyttig och har säkert varit nödvändig, annars skulle han inte finnas på den plats, där han nu står. Men hans nödvändighet försvinner. I kommande tider sköter staten hans befattning som kapitalist och produktionens behärskare.

Att han är en utlänning är ju bara en tillfällighet naturligtvis — nej stopp! Det där lyckas inte! Det finns inga sådana tillfälligheter i den marxistiska världsförklaringen. Och det är det underliga med gubben Marx, att han får alltid rätt på sätt och vis, även om hans bevisföring vore aldrig så oriktig.

Herr van Geldern kommer med nödvändighet, alltså. Ja, naturligtvis! Eftersom kapitalet inte är bundet av några nationella gränser. Och här uppe i Timmerdalen fanns stora pengar att förtjäna. Ur vetenskapligt nationalekonomisk synpunkt är det ju också alldeles likgiltigt vem som äger landet. Herr van Geldern drar hit pengar, det är bra, han tar sin blodiga ränta, det är hans rätt, han går ifrån oss en gång och tar sina pengar med sig, när vi ingenting mer ha att ge honom, han låter inte mycket av rikedom bli kvar i Timmerdalen, men sådant är nu en gång för alla livet, och han har givit våra arbetare mat för dagen under tiden. Tack och heder åt van Geldern.

Men inte alltför mycket.

Det är kanske ändå inte likgiltigt, om utlänningar köpa landet bit för bit av de svenska herrar och män, som fått den äran att äga ett litet stycke av Sverige. Men vi ska för all del akta oss att bestrida dem deras rätt att sälja sin privategendom till vem de vilja. Och vi måste hövligast tro dem, när de ropa ut sin fosterlandskärlek på alla vägar och gator och torg.

Vi ska bara slå fast, att det är inte så likgiltigt. Vi ska inte röra med en finger vid den heliga privata äganderätten, ty då nalkas vi åter socialismen, statsegendomen.

Det är sant, att våra egna kapitalister likna herr van Geldern precis som den ena penningmaskinen liknar den andra. Men de våra stå oss ändå närmare än han och låta rikedomarna bli till välsignelse för det egna landet.

Vi ha vår gamla kultur att ansvara för. Vad få vi nu i stället? En äcklig soppa, som kallas internationalism. En vidrig trasgrannlåt, något made in Germany. En rotlös pappersblomma, könlös och ofruktsam. En meningslöshet, eftersom kultur bara kan växa upp och blomma och bära frukt, när rötterna gå orubbade, oskadade djupt ner i det egna landets jord.

Äro vi inte ett med våra fäder?

Men här kommer in i landet en förbannelsens gräs-hoppssvärm av giriga utländska män, som falka med hung-riga ögon efter våra gamla rikedomar. Och våra egna gå ut i främmande land som företagare eller som lönarbetare. Där bli de svenske nyttiga, där bli de ärade; men vi här hemma, vi gå under.

Ska vi slå oss ner över hela världen som ett folk i förskingring? Ska fädernas verk fortsättas och vår gamla kultur planteras om i små blomsterpottor, utställda till beundran här och där i Amerika, England, Frankrike, Tyskland eller Ryssland?

Ska vi ha mitt ibland oss här i landet amerikanskt och engelskt och franskt och tyskt och ryskt och holländskt och norskt kulturliv?

Galenskaper, det går inte! På så vis bli vi alla tillsammans ett enda gungande gelé utan hållning, utan kraft,

utan must. Ett internationellt gelé, som gärna må ruttna ner ju förr ju hellre.

Endast inom nationens gränser kan en verklig kultur nå sin mognad. Det finns väl ingen socialist, som inte har reda på det?

Staten skall fortsätta och ge stöd åt den nationella utvecklingen i varje land.

Men hur kan det nu vara, att herrarna, som skrika så himmelens högt om sin kärlek till fosterlandet, bara ha ord av förakt och avsky och hat om staten som stöd?

Det blir statens döda hand över människors verk, ska man tro. Varför?

Är det männe till slut därför, att staten omfattar alla människor, ägare och egendomslösa, fattiga och rika?

Medan däremot herrefolkets fosterland är bara ett vackert ord eller också en benämning på en krets av några få välbärgade och angenäma människor, som bundit sig och sina tillhöriga egendomar fast tillsammans i frändskap och släktband?

Är det så? Då har ju proletärerna rätt, när de säga: vårt fosterland ligger några alnar under jorden, dit blir man buren, när kistlocket spikats fast över döda kroppen.

Ty i herrarnas fosterland få de aldrig någon del. Den heliga privata äganderätten står i vägen.

Och utan fosterland bli de också utan kultur. De få föda sina själar så gott de kunna med den internationella vattvällingen.

Men nu säger man åt proletären: vi ska tillsammans erövra staten! Bröder av proletariatet i alla land, vi ska hjälpa varandra, att var och en må bli medborgare i den framtidsstat, som bygges upp på hans fädernejord!

Då ger man dem ett fosterland. Då för man dem tillbaka till livet. De ska åter veta var vägarna gå till det trygga hemmet, de ska åter veta var gravarna ligga, där de älskade vila i döden, de ska åter stå på fast grund, ha fri luft att andas och väl kända stjärnor att lyfta sina ögon emot med förtröstan, medan stunderna växla och skrida.

Ty natten hade sänkt sig ner för Bernts ögon, där han satt i skogsbacken och såg ut över Sjödalen. Stjärnorna vandrade stilla fram i rymden högt över de skuggsvarta storfjällen Jorm och Rautan och Anjesvallen med Sarvas och Alma.

Han reste sig och gick tillbaka till gården.

Taket över manbyggnadens kök hade störtat in, men i lillkammarn kunde han nog få skydd. Han bröt dän brädlapparna, som sutto för fönstret och stal sig in.

Golvet var uppruttet av regn och snö, som sökt sig dit. Han snubblade oupphörligt i springorna, hans steg gävo dova ekon i det lilla tomma rummet. Där var ett nattsvart mörker.

Han rev eld på en tändsticka — åjo! Genom golvspringorna kunde de underjordiska löpa upp och ner så bekvämt de bara ville.

Plötsligt fick han se sig själv. Smutsig och trasig stod han där som en vilde med tändstickan i handen — den slocknade. Han stod ensam i mörkret och kände iskylan jaga genom kroppen, nattfasans hemska smekningar.

Ja, han var ju torsdagsbarn — och nu hade han sett sig själv.

Åter en tändsticka — nå! Inte annat. Det var bara en matt spegelbild i det ena fönstret. Brädlapparna utanför gjorde rutan till en spegel, när tändstickan lyste.

Han kastade en hastig blick omkring sig — tapeterna kände han igen, men nu hängde de i stora, fallande flak från väggarna, far satte upp dem själv, när han var ung i världen och tog mor hem till sig; på golvet lågo högar här och där av sand och grus.

Åter en tändsticka — där borta var köksdörren. Stängd, tycktes det. Och där var döfren till salen. Också stängd. Kunde gärna ha varit framdukat ett kalas för de osynliga — han kände sig glupskt hungrig.

Härinne var hemmets doft — och ändå inte hemmets — i detta unkna förfallets näste — jo! det var ändå ibland en liten fläkt av den gamla lukten, som han mindes så väl genom allt dunkel från barnaåren. Där borta över dörren till salen stodo bokstäverna och årtalen —.

Åter en tändsticka — men ättetavlans tecken syntes knappt längre, regnet hade runnit däröver och plånat ut det mesta. Överst, under taklistens skydd, kunde man i alla fall ännu läsa: O B J 1634 — B E J 1636 — K E O 1659 — A D O 1663 —.

Det andra var borta i gråsvarta fläckar. Längst ner till höger i sista raden var bara en plump av kimrök —.

Åter en tändsticka — jo, man kunde möjligen läsa: B J A /3 juni 1887.

Så att man var ändå inte alldeles utplånad ur gemenskapen med de gamla, som levat härinne, smekt sina nyfödda barn härinne — där vid väggen hade sängen stått — och dött härinne.

Tändstickan slocknade. Bernt kröp ihop på golvet, där ännu märken syntes efter sängfötterna.

Borde man inte titta in i salen ett tag — nej, nu kunde det vara nog. Där inne hade bröllopgästerna suttit bänkade för sista gången under det låga taket. Prästen

hade hållit sitt sista tal — det var nog gammel-prästen — över nya barnafödare, talet var högtidligt i början och lustigt på slutet, så ska bröllopostal vara. —

Nej, slut nu. I morgon går jag ner till Storfors igen, tänkte Bernt. Det må bära eller brista, jag har inte rätt att löpa vild i skogen som en förbrytare, jag är i alla fall av gott folk kommen — av en gammal, gammal, härlig konungasläkt —.

Han sov.

Rummet var fattigt och mörkt och han kände att han var i främmande land.

Bernt satt vid bordet, en smula uppsnyggad, men ännu oklädd mitt på dagen. Han var så förslöad, att han gitte inte röra sig.

I fjorton dagar snart hade han varit här i Kristiania. Först på ett litet rum för resande, skulle vara, i en stadsdel för proletärer, där funnos bara höga, ohyggliga stenkasärner i långa rader; de kallades visst för Gröna lyckan eller vad det kunde vara för ett konstigt namn, han brydde sig aldrig om att riktigt höra efter vad dessa främmande människor sludrade.

Sedan fick han tag i ett hotell på en bakgata i en stadsdel, där bodde han en tid, men det var ett flickställe, så flyttade han.

Eller hur var det? Flyttade han inte genast han märkte det? — Men varför var han då uppe hos läkaren här om dagen och fick veta, att han hade en sådan där otäck sjukdom? — Kanske han inte gav sig i väg med detsamma. Där fanns en flicka med gröna ögon, hon sög sig fast vid honom en kväll, han hade ju pengar, och han visste inte vad han skulle göra, han var ju ensam och övergiven annars —.

Bernt var uppryckt med roten och drev som ett flarn. Men inte en droppe brännvin eller annat starkt hade han

smakat ändå, det var en hederssak. — Eller hade han det? Nej! Något sådant kunde han inte minnas. Så pass uppe höll han sig ändå.

Hela tillvaron virvlade förbi honom med ljusare krummelurer om dagarna och mörkare om nätterna. Nu bodde han ute på Oslo, det var ett lätt namn att komma i håg, och det lät så lustigt — Oslo — vad kunde det betyda?

Han fick riktigt knäcken den där dagen, då han kom ner från fjällbygden och fick tag i en tidning i en handelsbod ner åt Svartälven.

Där stod att läsa en halv sida om upploppet vid Storfors — rymmaren efterspanad — den råe nidingen —.

Då sprang han till skogs igen som en däre. Irrade omkring däruppe, kom över gränsen, åkte med skjuts och båt och tåg tills han nådde fram till Kristiania.

Hela tiden jagades han av det förfärliga minnet i tidningen, som utpekade honom med namn och allt som en vanlig förbrytare, en efterspanad rymling. Men här var han då i säkerhet, här kunde aldrig någon människa finna honom, så sluga poliser fanns inte i hela världen.

Här skulle han leva gömd ända till sin sista stund. Borta från allt — från Signe — och från — ja, från alltsammans.

Ett brev hade han fått från Dunder. Det var redan gammalt, skrynkligt och sönderläst. Där stod, att förbundskassören först hade vägrat sända några pengar till en människa, som så gick sta och förstörde sträjken för kamraterna. Inte ett öre skulle Bernt få ur understödskassan. Men Dunder hade visst ett eget sätt att tala förstånd med folk — det kom ändå ett par hundra kronor, mer skulle skickas, men Bernt måste resa till London, stod det.

London? Vad skulle han i England att göra? London är fristad för politiska förbry —.

Nej, inte till London. Här ska Bernt stanna. Ingen makt på jorden kan förmå honom att flytta en fot härifrån. Endast här kan han vara säker. Det har blivit hans fixa idé.

I morse fick han ett litet annat brev — det var sant! Han hade ju inte läst det ännu!

Han fick upp det — jo visst. Han har läst det flera gånger redan. De första orden ha bitit sig fast i hans minne, när han ser dem kommer han genast ihåg, att han läst det om och om igen.

— Lilla rara Bernt, stod det. Brevet var från Signe.

— Jag tenker på dig var dag och mest om kvellarna för då har jag ingenting att göra jag är så rysligt lessen. Många äro hektade kommer du inte hem snart? Brand seger att den som kan hitta dig får 500 kronor av Polisen. Brand är inte hektad han sejer att det är för att Polisen ska få ett spår efter dig om Brand går omkring fri. Därför vill han inte skriva till dig och du får inte skriva till honom helsar han för då kan det bli obehag. Han frågade mig nyss var du bor någonstans och det talade jag om för honom och han blev så glad att du var i sekerhet var inte det snellt av honom? Du får inte komma hem ännu på länge sejer farbror Dunder han har varit på förhör många gånger men är inte hektad ännu. Var bara redd om dig, lilla snella Bernt! Skriv snart beder din trofasta Signe.

P. S. Många x om du vet vad det är!

P. S. Alla äro hektade utom Brand.

Av hela brevet minns Bernt bara de första raderna. Det andra har han ju också läst, men alltsammans har ramlat ur hans minne igen.

Han bor hos en gammal smed här bland de små kåkarna i Oslo, smedens hustru har röda ögon och deras dotter är ofta inne hos honom, men hon säger sällan ett ord, hon bara ser på Bernt. — En gång talade hon om, att både hon och modren och fadren visste vem Bernt var, men han kunde vara alldeles lugn hos dem, de voro också arbetare.

Ändå ville Bernt inte resa.

Inte sökte han upp några arbetarekamrater heller, varken fackföreningen eller klubben.

Hela förmiddagen i dag har han suttit vid bordet och försökt komma ihåg varför han skrev ett kort till Dunder i går. Ett öppet vykort. Men han kan inte minnas vad han skrev eller varför. Han skulle väl något göra under den långa, tomma tiden.

En gammal tidning låg också på bordet. Den var från Sverige. Där stod mycket att läsa om Upploppet på Storfors, Ett hundratal anhållna och Den rymde våldsmannen. En riktigt fet rubrik lyste i ögonen: Bidrag till den avvikne B. Anderssons karaktäristik. I artikeln därunder, som tagits ur en annan tidning, stod det, kunde man läsa, att en person, vars sanningsenlighet icke kunde betvivlas, hade berättat, att fabriksarbetaren Andersson kvällen före upploppet utfarit i hotelser mot verksledningen och på tal om samvete fällt de karaktäristiska orden: Samvete! Det skulle inte det ringaste genera mig att döda vilken människa som helst, om det inte vore för den lagliga riskens skull! — Detta uttalande kastar ett skarpt ljus över förbrytarens defekta sjäsliv och torde för varje rätt tänkande, ådagalägga halten av hans fördärvliga agitation bland kamrater och jämnåriga vid Storfors. Det mest beklagliga i hela den bedrövliga historien är, att Andersson härstammar från en på sin ort

högt aktad gammal odalmannasläkt. Fadren måste dock på sin tid gå ifrån sin gård, förmodligen på grund av den ohejdade dryckenskap som råder i dessa landsändar. Sonen har nu avslutat den gamla släktens historia, som utmynnar i vår tids allmänna depravation. Flitiga besök på det s. k. Folkets Hus vid Granå torde ha totalt förvirrat den unge mannens redan förut icke alltför starka intelligens och givit riklig näring åt hans brottsliga fantasier. —

Sådant skrevs alltså om Bernt Johan Andersson. Det trycktes och spreds från den ena tidningen till den andra, det lästes av alla människor i landet, det troddes som Guds ord. Just sådan måste en av dessa vilddjursliknande folkledare vara beskaffad. Det överensstämde fullkomligt med de allmänna begreppen om arbetarnas psykologi.

Om orden kommo från en Bernt Andersson eller från en Gerhard Brand, det utgjorde inte den ringaste skillnad. Bernt var ohjälpligt vanärad och förstörd. Han kände det.

Någon kom visst in i rummet? — Nej. Det är alldeles tyst.

Men vad var det? Någon snyftade till? — Han vände sig trögt på stolen — ja så, smedens dotter. Varför står hon där och gråter, må tro?

Flickan kom fram till honom och sade något. Vad menade hon. Att han skulle gå?

— Gå? frågade han.

Hon nickade, och tårarna strömmade utför hela hennes ansikte. Varför skulle Bernt gå? — Nej, visst inte! Han drog så slött på mun. Ingen polis i hela världen kan finna honom här.

En vagn rullade på gatan, den stannade utanför porten. Flickan skrek och grät — varför går inte Bernt? — Han bara stirrade och log.

Utanför fönstret kommo hastigt några herrar förbi — och några poliser i svarta kaskar.

Jaså. De äro här nu.

Nåja, då är det slut. Det är ingenting vidare att bråka om.

Nu ha de visst kommit in. Ska han vända sig om och hälsa? Eller hur är egentligen brukligt? Det kan vara detsamma för resten.

Vad han heter? — Bernt vände sig om:

— Bernt Andersson.

Men han har förut uppgivit annat namn?

— Kan väl hända.

Är han svensk?

— Ja.

Var det inte han, som arbetade vid Storfors uppe i Timmerdalen i Sverige?

— Jo.

Var han med om upploppet?

— Ja.

Vill han följa med till kontoret, så att de kunde få några fler upplysningar?

— Ja.

Det vore kanske bäst att han klädde på sig då?

— Jo.

Bernt reste sig upp mekaniskt. Han klädde sig. När han bara kom i gång, var det mycket han behövde. Det kom för honom allt möjligt, han tog fram sin väska och plockade ner en hel del, som han köpt, fullkomligt meningslösa småsaker. Allting behövde han nu tyckte han.

Polismännen bevakade honom, medan de sakta pratade och skrattade sinsemellan. Men de tystnade snart — de fingo allt mer förvånade ögon — var han inte riktigt klok den här svensken? Vad menar han med att plocka med sig allt det där skräpet?

Aha! Under kudden i sängen ligger en revolver! Han spelar komedi! Pass på!

Jo, Bernt kom också att tänka på den där pjäsen, den hade han ju fått av Signe för länge sedan. Han gick till sängen och tog fram revolvern, och en polisman hängde fast vid hans strupe som en bulldogg.

Det gjorde ohyggligt ont i benet, som Bernt fått i kläm mot sängkanten.

— Släpp! pressade han fram.

Nej.

Ett helt helvete av raseri jagade upp ur Bernts innersta.

— Släpp! Ja skjuter! Släpp, säger ja!

Nej.

Där stodo de båda i brottning. Ingen av de andra poliserna kunde komma åt fången, som låg nerklämd mot sängen med revolvern mot polismannens panna. Men bulldoggen släppte aldrig sitt tag för något sådant.

Bernt tryckte av — den var oladdad — en gång till då — i nästa kammare finns väl skott —

Då föreslog polismannen, att de skulle släppa på en gång.

De släppte. Bernt låg stilla, benet kom rätt igen, och han var lugn, raseriet var borta. Han gav ifrån sig revolvern utan ringaste motstånd och gned med ett förläget småleende sitt ben:

— Det gjorde så ont —.

Karlarna grinade vänligt. Han hade ju också haft en underbar bondflax, den Hansen! De visade varandra revolvern, det fanns skott i nästa kammare.

Tillförordnade kronofogden i Timmerdalen, härads-
hövding Enander, var inte persona grata i länsstyrelsen.
Nu skulle han sättas på det hala.

Naturligtvis fick han leda den förberedande under-
sökningen rörande upploppet, och länsmän, fjärdingsmän,
poliser och detektivkonstaplar ända ner från Stockholm
sattes honom till hjälp. När allt var färdigt, talade en vis
man i landshövdingens öra:

— Nu är det väl lämpligast, att Enander får för-
ordnande att vara åklagare i målet? Han känner bäst till
sakerna och anses ju för övrigt ha sympatier för arbetarna,
så att han blir åtminstone opartisk, kan man förmoda.

Enander fick förordnande.

Han tog emot det utan särdeles stor glädje, han hade
redan haft mer obehag än en människa vanligen anser sig
ha förtjänat. Alla dessa telegram från landshövdingen, som
var i Stockholm, de kommo som pisksnärtar med hetsande
frågor. Och så alla dessa soldater, som gubben Karpens-
ström skickade till honom för att han skulle kunna behärska
situationen! Han fick tio gånger mer än han behövde, han
försökte värja sig med telegram: militär nu överflödig —
det hjälpte inte, han skulle ha mer och han fick.

Landet låg ohyggligt illa till för arbetarna efter upp-
loppet. Länsman Åkerberg var ju inte skjuten — en ren
slump förstås — men det slag han fått av en träribba, som

slungats efter honom i barackens trappa, var inte så alldeles obetydligt heller. Ena ögat var förstört. Det var i sammanhang med det faktiska upploppet en alldeles tillräckligt bred plattform för att kunna få svängrum att åstadkomma en verklig storslakt.

En åklagare behövde inte säga många ord för att de häktade skulle bli dömda. Han visste, att om han bara gav någon av dem en enda liten chance till räddning, skulle länsstyrelsen med förtjusning slå ner på honom och konstatera hans partiskhet och samförstånd med socialisterna. Alltså återstod för honom ingenting annat än att slunga all mänsklighet över bord och gå fram som en maskin med skarpslipade knivar.

Så blandades korten, kuperades och delades ut. Spelet gick vidare. Insatserna lågo väl förvarade i potten i Helgestad. Där låg nu även Bernt, transporterad som ett kreatur från Kristiania, bunden i stålband kring hand och fot, märkt som en farlig förbrytare, hälsad med jubelskrän i hela landets tidningspress: äntligen tagen! —

Inalles voro ett femtiotal arbetare häktade. De tram-pade in som en hel folkvandring i tingsrummet i Helgestads fängelsebyggnad.

Bara ungdom! Späda, undernärda stackare i tunna bomullsblusar och blanknötta kavajer — och grova pojkar med karlamål och valpfasoner — endast några få medelålders män, bleka, resignerade, böjda för det oundvikliga.

Ett helt litet kompani av poliser och vaktkonstaplar avskilde dem från den sammanpackade åhöraremassan.

Högt över de övriga fångarnas huvuden reste sig Dunders jättegestalt. Han plirade sarkastiskt mot allmänheten, mustascherna reste sig upp under näsan som hugg-

tänder på en vildgalt; han vilade på klingan och väntade i ståtligt lugn att fäktningen skulle börja.

En ny liten herre hade blivit med i spelet, han satt på en bänk i ett hörn och granskade sina kort.

Det var försvarsadvokaten, häradshövding Punsch, som skickats upp av Landsorganisationen i Stockholm. Någon bättre kunde man inte få.

Och spelet började enligt alla konstens regler.

Arbetarna skulle anses ha bildat en sammansvärjning, de anklagades för uppror mot Rikets myndighet, eventuellt upplopp mot de lokala makthavarna.

Bernt var ledaren, den enväldige hövdingen.

Det hela förblev en smula dunkelt. Herrefolket tumlade omkring i högst dimmiga föreställningar om något mystiskt rövareband med bloddrypande ceremonier och hemlighetsfulla tecken.

På fullaste allvar underkastades redaktör Dunder ett långvarigt korsförhör med anledning av ett vykort han fått från Bernt i Kristiania. På detta kort stod tydligt att läsa:

— Friskt mod! Hälsa alla! Med handslag — B. A.

Vad betydde friskt mod? Vem skulle ha friskt mod? Varför skulle man ha friskt mod? Hade man någon anledning att inte ha friskt mod? — Och vad menades med hälsa alla? Vilka alla? Inte alla människor? Bara vissa människor? Visste Dunder vilka människor som åsyftades? Var det kanske desamma, som skulle ha friskt mod? Hur kunde han då veta, till vem han skulle framföra hälsningen? Utgjorde de kanske någon gemenskap? Någon sammanslutning? — Vad betydde då med handslag? Var det inte ett

hemligt tecken? Kanske ett lösenord? Som användes i denna gemenskap? Men det fanns ju ingen sådan gemenskap, påstod Dunder nyss? — Hade det inte en särskild betydelse? Att någon skulle ha ett slag? Eller hade fått ett slag?

Redaktör Dunder parerade med osviklig säkerhet hela regnet av spetsiga stötar, men han fick till slut en känsla av äckel inför den monumentala mänskliga enfald, som mötte upp från alla håll.

De vita bindlarna, som pojkarne knutit om armen, kunde man aldrig komma ifrån. De företeddes inför rätten, de vredos och vändes, de voro ett obestridligt, förkrossande bevis för sammansvärjningen.

Gamle Kårre från år sjuttinio kunde inte ha firat vildare orgier i rövareromantik. Om arbetarna, deras organisationer, deras liv och deras känslövärld hade herrar och myndigheter ingen aning, men de hade läst Schillers skådespel Die Räuber. Från den källan strömmade nu mycken visdom.

Fredrik Bergström förhördes, han var förtroendemannen, en synnerligen farlig person. Protokollet från polisförhöret lästes upp, han protesterade mot åtskilliga felaktigheter, som kommit in i fjärdingsmannens utläggning av hans ord. Detektivkommissarien klev fram för rätten och avlade ed på att protokollet var riktigt, men han hade inte varit närvarande, när fjärdingsmannen förhörde Fredrik Bergström och hade egentligen ingen aning om vad som då blivit sagt. Fredrik Bergströms protester ogillades emellertid med glans, han var en farlig person, hans öde var längesedan avgjort, det gällde bara att anskaffa formella grunder för strängaste möjliga straff.

Där stod också lille Åke, sextonåringen, som dansat den vilda agitationsdansen med Signe om kvällen. Han hade blivit tagen uppe vid kasärnerna på bar gärning med en stor sten i handen. Adjö med Åke.

De tre sträjkbrytarepojarna från lappsocknarna, som av Bernt drivits ut ur baracken, hade om kvällen blivit förda i en båt över älven och fått stanna över natten hos en arbetare på andra stranden. Dörren stod olåst, de hade kunnat gå sin väg därifrån när som helst, men de ville inte, de vågade inte, de voro i bästa säkerhet — och de voro äntligen fria från fabriken och de ständiga striderna där.

Nu fingo de tjänstgöra som levande bevis på de sträjkandes övergrepp mot gammal svensk rätt: de hade blivit berövade sin frihet. Inte av verksledningen, förstås, utan av arbetarna.

Men häradshövding Punsch gjorde ändå så gott han kunde. Enander hade varit frikostig med häktningar. Med bästa vilja i världen kunde inte alla fällas. Försvarsadvokaten lyckades verkligen få elva man skilda från målet redan vid första träffen. Bland dem var Dunder. Det fanns ingen levande möjlighet att få varken honom eller någon annan av de elva fast för deltagande i upplopp eller annan olaglighet. — Då hade också försvarsadvokaten hållit långa, granna tal, åberopat alla mänskliga och gudomliga argument, skjutit bort all sin ammunition som en rekryt i förpostfäktningen. Och han vann precis vad som lika säkert skulle ha vunnits utan ett enda ord ur hans mun.

Enander drog på mun — han råkade kunna bättre sitt yrke.

Men bland herrefolket på åhörarebänkarna gick ett oroligt mummel — det hördes ju vara en farligt klippsk karl, den där häradshövdingen från Stockholm. Några förvaltare och faktorer och andra huggare med god blick för timrets kvalitet togo saken lugnare, de hade redan luktat av den lille advokaten, och han befanns då mycket riktigt lukta punsch. Så att den blir inte svår att behandla, när han bara kommer under lämplig vård.

Försvarsadvokaten spelade ut sin sista, ömkliga trumf:

— Häradshövding Enander lär ju vara känd för att ha starka sympatier för arbetarnas strävanden, hur kan han då fälla ett sådant yttrande som det han nyss gjorde om de anklagade?

— Vad har åklagaren att anföra? frågade domaren.

— Jag sympatiserar med alla deras berättigade strävanden, så länge de hålla sig innanför lagens gränser. Dit räknar jag inte uppror, upplopp eller resande av livsfarligt vapen under hot mot olika tänkande. Sådana medel användas endast av de sämsta elementen, och det kan endast vara till arbetareklassens liksom till samhällets förmån, att sådana gallras ut och strängt bestraffas.

Häradshövding Punsch hade bara hackorna kvar. Och spelet fortsatte. —

Det var redan långt framme på sommaren, när målet sista gången var före.

Salen var fullpackad, rätten satt, åklagaren stod färdig, fångarna fördes in, en lång och sorglig rad av bleka, skäggstubbiga barnansikten.

Poliskedjan ställdes upp bakom dem.

Vad väntar man på? — Försvarsadvokaten är ännu inte kommen.

Åklagaren började läsa, han hade hållit på en god stund med sina slutpåståenden, när häradshövding Punsch smet in, glåmig i ögonen, nersmord av punsch på kläderna och tämligen långt ifrån nykter.

När Enander blivit färdig med sitt välgjorda arbete, höll defensor ett litet kort och kraftigt tal. Det inskränkte sig huvudsakligast till:

— Va ska're vara bra för?

Han improviserade och modulerade en stund över detta enkla tema, sedan släppte han taget, lämnade in en skrivelse och lät alltsammans åka.

Rätten överlade.

Fångarna fördes åter in, poliskedjan ställdes upp.

Nu var Bernt färdig, det visste han, och han tyckte ta saken med lugn, där han stod. Han hade kommit på rätt köl igen här hemma, hans ande drev inte längre redlös omkring, han var åter sig själv. Ansvaret måste bäras, straffet lidas, försoningen fullbordas. Den tanken kändes honom snarast som en lättnad, en räddning ut ur flyktens skam och pina. Klar i ögonen, stram i hållningen — så ska en man se sitt öde komma.

Det var en allvarets högtidsstund därinne.

Domaren läste, hans ord droppade sakta ner och sögos upp av tystnaden.

Fabriksarbetaren Bernt Johan Andersson — för anförande av upplopp — för det han med hot sökt tvinga andra till deltagande i arbetsinställelse och för hot mot polisman — att hållas till straffarbete — i åtta år —.

Namn efter namn. Dom efter dom. Straffarbete i åtta månader — straffarbete i sju månader — straffarbete i fyra månader — straffarbete i två månader — fängelse i tre månader — fängelse i två månader — femtio kronors böter —.

Lille Åke, som gått med i dansen, var också dömd. Han hörde inte riktigt vad straff han fått, han grät så att en polisman måste stödja honom, barnet.

Gråblek i ansiktet satt åklagaren på sin plats. Han for med näsduken över sitt ansikte, det var rötmanadshett i det lilla överfulla rummet.

— Åtta år! tänkte han. Ä di galna?

Han förstod, att efter denna stund skulle hans minne leva i hela Timmerdalen, han skulle nämnas som en buse att skrämma barnen med.

Men han reste sig och anmälde pliktskyldigast missnöje mot domen. Inte mot Bernts straff, men mot alla de andras. Han skulle vädja till högre rätt för att ge rum åt lagens svärd att drabba än hårdare hela den övriga skaran.

— Här ser ju ändå ganska hyggligt ut, sade Gerhard Brand till redaktör Dunder, de hade fått tillstånd att ta avsked av Bernt på fängelsets mottagningsrum några timmar sedan domen fallit.

Brand hade ingen klar uppfattning av verkligheten; i sitt minne från fängelsetiden, några månader bara, hade han fantastiska bilder av svarta hålor, gnisslande järndörrar, tunga, rasslande kedjor — allt sådant hade han läst, det behärskade hela hans föreställningsvärld mycket starkare än vad han själv upplevat.

Men det här var ju ett tämligen stort rum med oljemålade väggar, två höga fönster, ett nyktert, gråkallt dagsljus, ett bord vid ena fönstret, en fångknekt vid bordet, ett högt skåp i hörnet, alla möbler gulmålade, även soffan, som var klädd med billigt, svart skinn på locket.

Inte så ruskigt ändå! Det är ju mottagningsrummet, förstås, cellerna äro annorlunda — men här inne ser ut att vara rent åtminstone, fulländat hygieniskt på alla sätt.

Det är skillnad! Att stå här som besökare är angenämt till och med. Det ger en känsla av oförvitlighet och höghet gentemot den straffade, som man ska möta. Genom den där dörrn är det man kommer hit in.

Brand hade rangerat sina affärer med samhället, han kunde nu inte bärga sig förrän han fått kasta ett öga på

offret. Han plirade nyfiket och log för sig själv och skakade sitt svarta, hängande Gorki-hår. Nu hade man pengar i fickan, nu skulle man njuta av livet — men tänk om folk visste! Å nej! Aldrig får någon veta det — så ska man klara sig i livet, envar är sig själv närmast, den moralen lyfter sinnet så lätt mot högre rymder.

Redaktör Dunder stod tyst, orörlig. Plötsligt svor han till halvhögt.

En människofigur hade kommit in på ljudlösa fötter, han var klädd i ytterligt vida byxor av smutsgrått säcktyg och likadan tröja med alltför långa ärmor. Över huvudet bar han en ljusblå påse med två stora, runda hål för ögonen.

Han drog undan påsen. Det var Bernt.

Många ord sades inte.

Bernt var stilla och tystlåten. Ännu låg över hans ansikte ett skimmer av högtid.

Brand begrep inte hur det var fatt med Bernt — skulle han inte skrika, gråta, väsnas, jämra sig! Det här var ju inte något nöje att se. Han ville gärna fråga litet närmare om den rasande kampen vid häktningen, som alla tidningar skrivit så mycket om — upploppshjälten från Storfors hade ju varit beväpnad till tänderna, när polisen slog ner på honom i Kristiania, fick man läsa. Dolk för all del och skarpladdad revolver — men Brand vågade inte fråga.

— Jag har gjort mitt, kom det sakta från Bernt. Jag har varit dum, nu kan det inte hjälpas. Nästa man!

Han hade tydligen ingen föreställning ännu om sitt öde. Åtta år — det var för honom en visserligen lång, men alls inte ändlös tid. Ungdomen har alltid en sådan

massa av hopp att vila på. Nog kan väl detta klaras —
nog hinner den här tiden gå!

Dunder visste bättre vad som skett. Man ska vara gammal och färdig med livet för att förstå sådant. Man ska själv kunna minnas vad man gjorde när man var tjugo år och vad livet gav och tog tills man hunnit fylla de tjuogoåttan. De åtta bästa åren, då man lärde sig leva på allvar, då man älskade, mognade till man —.

Dunder såg klart, att Bernt var stympad.

Så ta vildarna hämnd över slagna fiender. Och vad hade pojken gjort —?

Den store redaktören stod där och undrade, han stirrade på dörren, som blev stängd efter Bernt, till dess att fångvaktaren visade ut honom.

Många fröjdade sig den kvällen. Människorna äro inte annorlunda.

Men det fanns även de som kände ångest. Inte så mycket bland arbetarna. Där växte mera hat. Om det växte någonting alls.

Det gick ett ord bland fattigfolket i Helgestad, bland schåarna i hamnen och bland grändernas svärmare, att man skulle gå till fängelset, slå ner porten och hämta ut de fångna. Domarna vunno ingen vidare aktning. Förståndets röst blev inte gärna hörd. av dem, som med tårar i ögonen fordrade att få med egna nävar stryka ett rött streck över domen, som de rika hade fällt över de fattiga.

I Trädgårdsföreningens restaurang hölls en liten festlig kollation på verandan mot parken.

Musiken spelade därnere, lyktorna plirade mellan busksnårens dunkel under träden. Vid alla bord sutto glammade borgare, herrar av industriens vaktmästaradel, förvaltare, faktorer och andra. Vid ett bord i skymundan sutto några unga arbetarepojkar med långa svarta halsdukar. De lyssnade till brackornas segerjubel, deras ansikten blevo allt vitare, deras ögon allt mer brinnande av hat.

På verandan sågo de vid ett stort bord häradshövding Enander, redaktör Kropp i Helgestads-Posten, försvarsadvokaten Punsch, detektivkommissarien, rättens ordförande

och några andra herrar. Med bästa vilja i världen kunde man inte säga att där rådde någon stor glädje, men de pratade, de skrattade, de skålade — pojkarna slukade dem med ögonen därnere i mörkret.

Å nej, den festliga kollationen var inte särdeles glad.

Enander kände dagens tunga gärning som ett band kring hjärtat. Inte för att han var hederligare än de flesta andra människor — många i Timmerdalen anse sig ha goda skäl att säga tvärtom — men han tyckte, att det hela var en meningslös grymhet. Han svalde sin grogg med en förnimmelse av att vara på sin egen begraving.

Han vände sig till den unge häradshövding, som haft förordnande att vara rättens ordförande:

— Varför i Herrans namn klämde ni till med åtta år?

— Tja — det kunde väl ändå inte undvikas?

Enander skakade på huvudet:

— En sån förbannad historia!

Den blekfete redaktör Kropp gallskrek:

— Den där tjocke lymmeln Dunder ä den värste av dem allesammans, det är han, som hetsar opp dräggen!

— Det kunde ju inte anföras någonting emot honom att hålla sig till?

— Tror jag det! Han klarar sig bakom de andra, men tro mig, han är den verkliga ledaren!

Drömmen om den enväldige ledaren tar aldrig slut.

Vid ett annat bord på verandan satt en samling feta brackor, som redan börjat fyllna till. En av herrarna reste sig, stödde magen mot bordet och höll med däst röst ett

hjärtslitande tal för fosterlandet. De andra vräkte sig så småningom upp ur stolarna så gott de kunde — leve gamla Sverige — hurra — hurra — urr — hurra —!

Och alla de feta brackorna vände sig med glas i händerna vördsamt bugande mot Enander, domaren, redaktör Kropp och de andra representanterna för landets lag och rätt.

Den fosterländske talaren var fet och slät i ansiktet som en barnunge, bara smala springor hade han till ögon och en smula linhår rätt i vädret kring flinten — han vacklade fram till häradshövding Enander, hack i häl följde av en annan vördig fetsvensk, rödlätt i hyn och med vackra, röda mustascher — den förste dunkade vänligt allmänne åklagaren i ryggen och grymtade:

— De här har du fanimej gjort bra ifrån dej, Enander, de ska du inte ha gjort för sista gången!

Han vände sig förläget grinande mot den unge domhavanden, sträckte fram sin flottiga hand:

— Erik Persson — å de här ä grosshandlar Johansson!

Enander tillade som en sorts förklaring:

— Trävarufirman Johansson och Persson här i stan. Hyggliga karlar, bara man inte köper skog av dem, då blir man lurad. Rysliga lymlar för resten, men pengar ha de!

De båda kompanjonerna grinade stormförtjusta åt Enanders komplimanger.

— Och det här är häradshövding Punsch från Stockholm. Persson — Johansson.

— Tackar! De gick åt helsicke för herrn förstås — men de va ju inte mycke att göra åt saken.

— Enander ä värre, han!

— Begriper du inte, Persson, att häradshövding Punsch var inte värst angelägen å få dom fria, slarvarna därborta?

— Tror u de, Johansson? Ja, skål då, härads-hövdingen! Föbannat trevligt! Skål herrarna! Hela samhället tackar er för er fosterländska gärning!

— Gå och sätt er gubbar och ge fan i samhället, det har ändå inte valt er till representanter! fräste Enander, som började bli arg.

— Nä, men i alla fall, Enander, skål på dej!

— Du ä en kniv, ja, de äru, en kniv äru, Enander! Skål på dej! Skål, herrarna! Särdeles angenämt, goafton!

De båda svenskarna drogo sig tillbaka till sitt bord.

Musiken spelade fosterländska sånger, och lyktorna stucko fram sina röda ögon här och där i skymnings-mörkret under trädens grenar. Glädjen steg vid alla bord.

Enander hade redan fått uppbära mycken tacksamhet. I sin ficka bar han ett telegram från landshövding Karpens-tröm, enkelt och flärdfritt:

— Tack för god vakt.

Ett enda ögonblick hade landshövdingen under det röda spökets mantel tyckt sig skönja hela det gamla, ärliga svenska folket. Men upploppet ställde sig med blodfärgade dimmor för hans ögon. Han brydde sig inte vidare om att söka förstå en sådan företeelse, han bara konstaterade den och lät sedan slaget falla så tungt som möjligt. —

Plötsligt hördes därefter mellan buskarna ett kraftigt, mångstämmigt bravorop — en man höll ett sluddrigt tal någonstans: så ska lymlar behandlas — leve allmänna åklagaren och leve domaren och leve försvarsadvokaten och leve åtta års straffarbete — leve de —!

Skränet slog upp som en svallvåg med pöbelstank där nerifrån.

Så triumfera vildarna över sina slagna fiender. Och liten hämnd är ju också en hämnd, som gumman sa, när hon spottade på grannens gris.

— Nu gå vi! sade häradsförordning Enander på verandan och reste sig upp.

— Ja!

Myndigheternas lilla festliga kollation var slut.

Luften kändes kvav mot natten, fuktig och liksom uppfylld av mist från hamnen.

Musiken spelade något känsligt, kapellmästaren låg ut över fiolen och drog fram den ena långsamt smältande tonen efter den andra. Pratet och skrattet tystnade vid alla bord, ty detta var ett verkligt fint stycke. Åhörarna lyssnade och njöto i salig berusning, de sågo ut som vällustigt kliade grisar, fettveckan i ansiktena fylldes av svett och ljuva tårar. Så veka hjärtan! Så ömma sinnen!

— Fy fan! sade Enander, de hade kommit igenom parken och ut på gatan, brackorna ä rysliga!

— Ja, men de äro folkets kärna, sade den unge domaren, som hade överseende med små mänskliga svagheter.

— Nej, käre vän, då vore det sannerligen synd om folket!

— Kanske det. Men människorna ä nu en gång för alla inte annorlunda. Och landet behöver dem alla.

Om aftonen på domens dag steg disponent Ek in i sitt hem, mörk som en ovädersky, hans hälsning mullrade som ett fjärran åskväder.

Frun mötte honom tigande, hon visste att den storvulne mannen led som ett barn i sådana stunder.

En lång stund gick han med händerna nerborrade i byxfickorna fram och tillbaka i salen utan att säga ett ord. Möblerna kring väggarna skarrade vid hans steg.

Så kom han fram till sin hustru och smekte stilla hennes hår, hon kände att handen darrade, den tunga karlahanden.

— Är Signe hemma? frågade han.

— Ja.

— Bed henne komma in.

Frun ringde. Signe kom.

Hon stod där liten och späd och stirrade envist ner i golvet.

— Jag har något att säga Signe. Sitt ner.

Flickan stod orörligt stilla.

- Har Signe hört något från —?
- Nej.
- Inte det.

Åter blev det tyst en stund. Endast disponentens tunga steg hördes över mattorna. Från tjurnacken uppöver hjässan och ända fram till breda pannan stod håret rätt upp, kortklippt, tätt som borst. Hans gråa ögon smögo sig till en och annan allvarlig blick mot flickan — och sen till hustrun. Han bet sig envist i de små rödlätta mustascherna, strök sig fundersamt över hakan — men på något sätt måste han ändå få flickan att förstå —.

- Kom och sitt här, Signe, sade frun.
- Tack, om jag får stå, svarade flickan.
- Ja. Det gick illa — mycket illa.

Med några hastiga steg var hon sin husbonde inpå livet:
— Hur är det, disponenten?

Han stannade och såg ner på det lilla dödsvita barnansiktet. Och den där tösungen hade gått omkring med brandfacklan om kvällen!

- Det blev värre än jag trodde.
- Ändå värre! slapp det ur Signe.

Han låtsade inte se den onda tanke, som låg naken i det lilla ordet.

- Det blev straffarbete.
- Hur länge?
- I åtta år —

Frun reste sig i stolen och stirrade på sin man.

— Ä ni människor, ni? — Åtta år? — En matsked brom hade varit bättre!

— Du med din brom — ja ja! Före brottet! Men efter gärningen kommer straffet.

— Kunde det inte bli mer? kom det från Signes skälvande läppar, hon gjorde ett svagt försök att håna!

— Domen blir naturligtvis överklagad, men — det finns inga utsikter, den blir med säkerhet stadfäst.

Signe vände sig om och gick. Nåja, de sista stegen mot dörrn sprang hon. Det är måtro inte så gott att vara en stark liten flicka.

— Signe! ropade disponenten.

— Låt henne vara!

— Men det är ju mer jag måste säga henne! sade han med jämmerlig röst.

— Tycker du inte att det kan vara nog nu?

— Kan jag hjälpa det? Hon är ju uppsagd till flyttning också med sin mor.

— Ni styr bra, ska jag säga! Vem har ställt till med det?

— Jag vet inte — van Geldern har hört talas om hennes agitation vid dansbanan. Och så lär hon ha pratat något om saker på kontoret, som hon inte hade med att göra.

— Maskindelarna, som van Geldern skaffade hit. Skulle hon inte få säga sådant till sin trolovade?

— Du hör ju, att jag inte kan hjälpa det.

— Då ordnar jag deras flyttning, kan du hälsa van Geldern. Den saken sköter jag ensam.

— Herre Gud, gumman lilla! Gör det, gör det!

Signe satt hemma hos sin mor densamma kvällen. Gumman rustade med sitt vid spisen, flickan lade tillsammans alla minnen efter Bernt.

Det var nästan bara små urklipp ur arbetaretidningen, några versstumpar om våren, om striden och om hur vackert allting är i naturen, och en hel del gammalförståndiga uppmaningar och råd. Såningsmannen var namnet under de flesta.

Där var den första biten som han skrev tidigt i vintras, Ungdomen och våren hette den. Handling, ej drömmar kallades den nästa. Där var en dikt — Härligt skön sjunker stjärnekvällen — och så det han skrivit när de blivit riktigt bekanta: Hör de härliga budskap som klinga —.

Då grät flickan en stump förstås.

Där hade hon hans goda varning Till alla unga industriarbetare! Då hade han sett eländet bland den fördärvade ungdomen.

Mycket annat hade hon fått av honom att gömma. Han hade tagit sitt krigarekall på blodigt allvar. Ät inte för mycket! hette en liten uppsats. Den hade blivit mycket obehag av. Var det inte så, att arbetaren förde ett fullkomligt svältliv kanske? Fick man inte äta sig mätt, så kunde man väl inte slicka sig mätt heller? — Nej, för all del, skrev Bernt i artikeln den gången, det är i stället så,

att arbetaren vräker i sig på tok för mycket mat, fett fläsk och annat, eller också ätes det för dålig mat i hemmen, mest kaffeskval och sådant i stället för billiga grönsaker, välling, gröt och annan närande, hälsosam och blodrenande föda.

Ja, den Bernt, vad han kunde hitta på! —

Det sista minnet var den här dikten han läst för henne om majnatten, bara några timmar före upploppet. Till Signe, hette den.

Nu sover det mörka landet
i vårens tysta kväll —

Socialismens stjärna!
Lys över min vackra vår —

Åter måste Signe ta sig en ordentlig gråt.

Just nu i detta ögonblick satt han ensam i sin cell på fängelset. Där skulle han sitta i morgon — hela veckan — hela året — och nästa år — i åtta långa, långa år.

Men Signe skulle vänta förstås. Tacka för det! Och när han äntligen kom ut igen till livet, skulle de båda vara gamla, gråhåriga kanske, men de skulle älska varandra lika mycket, trodde hon säkert.

Hon förstod så väl varför samhället hade straffat honom. Han var ju en sådan ärlig man, en djup tänkare, som såg orättvisorna och talade ut vad alla menade och ingen vågade säga, det fick man inte göra, då hämnades samhället genast.

Den som säger sanningen är farlig — så växte hennes kunskap om människornas lag, och martyrglorian kring hennes hjälte blev alltmera strålande klar. Något skulle hon ju ha att trösta sig med. Livstiden är sammansatt av

vardagar, stor glädje och stor sorg kommer inte ofta, de bli högtidsstunder att minnas och leva på och mogna av så gott man kan och förstår.

Och disponentens äro ju ändå goda människor, fastän de inte kunna förstå hennes Bernt.

Ett ögonblick skymtade något fram i hennes inre, en känsla, som med sin kalla grymhet fyllde henne med fasa. Hon försökte göra det klart för sig, hon försökte med sina tankar gripa vad hon kände, men det var redan borta för henne.

Mellan människorna går en bred älv, det som är rätt på den ena stranden är orätt på den andra.

På denna stranden visste alla, att Bernt hade handlat rätt, och de hatade med samma hat som han allt som var orätt.

På den andra stranden visste alla lika klart, att Bernt hade handlat orätt, och de hatade med samma hat som han allt som inte var rätt. Därför togo de honom och dömde honom bort.

Då finns det ingenting, som är rätt överallt och alltid? Allt sådant är bara något som man själv tror, därför att man lever endast på den ena stranden.

Strömmen däremellan går ständigt fram med samma stilla sorl förbi människors tankar om orätt och rätt, gärningarna komma som rök över stränderna och sväva bort över vattnet som skyar och dimma och dis. Det är ingenting, har ingen betydelse, det blir till intet. Endast strömmen rinner och rinner och försvinner i mörker, där intet öga kan se.

Då är det ju omöjligt att leva. Man gitter inte längre.

För att rädda sitt förstånd och behålla sin kraft måste man stanna på den ena stranden, älska vad som där är rätt, hata vad som där är orätt och kämpa med ärliga vapen mot fiendefolket. Det är mannens enkla plikt.

Men Signe såg framför sig en lång följd av levnadsår. Hur skulle hon kunna bestå ända intill slutet? Hon måste ju ständigt vara bland dessa hårda människor, som ingenting visste.

— Ä Signe inne?

Gustav Carlsson stod i dörren och kikade in.

— Joo då!

Både gumman och flickan svarade på en gång.

— Stig in, Carlsson, å sitt ner! Vi ska tända lampan, så att vi sir varann!

Gumman tände och skakade hand med gamlingen från fattighuset.

— Skulle väl titta in till er å si hur ni har'et på denna förbannade dag.

Carlsson hade blivit gammal på några korta veckor, böjd i ryggen, grå i håret, blek i ögonen. Han lade hatten i soffan, satte sig strax bredvid och stödde handen mot sin käpp:

— De ska bli te flytta nu också, har ja sport.

— Å ja, de blir väl allti nån rå.

— Hon ä välkommen hem te mitt hus, moster, ocken da hon bara vill.

— Han ska inte skoja me sånt, Calsson. För resten har nog frua lovt å hjälpa oss.

— Må de? Kan någe gott komma från Nasaret? Men de förstås, de ä inte småfågelmät som korpa ska äta.

Gumman rullade fram och tillbaka över golvet som ett litet grått nystan, kaffe skulle Carlsson ha, den som inte bjuder fattigfolk på kaffe, kommer att dö i skogen.

Några män stego in, ett par kvinnor följde dem efter. Arbetare på bruket. Alla stego fram och togo först gumman i hand och sedan Signe. På gammalt bondevis.

— I har fått sorg här i huse, får en höra. Jo jo, de skulle så gå.

Lilla Signe gick så stilla i sin nya värdighet som sörjande efterleverska, nästan som änka, fast hon aldrig blivit varken vigd eller på annat sätt gift eller ens trolovad med ring och löfte, saken var ändå viss och erkänd.

— Sätt schalusin för fönstre, du flicka, sade gumman. De ä onödit å visa opp te disponentens att här ä folk i kväll.

Hon hade den föreställningen att allting var farligt, man visste aldrig vad rikt folk tänkte, de kunde så lätt ta illa upp, och då hade den fattige ingen nåd att vänta.

— Å inte kan en ha fönstre öppet heller, fast de ä sån värme härinne, för de ä så att spillvatne från fabriken rinner ut i älven här nere, å de ligger där som en tjock välling å bara luktar, fortsatte gumman.

— Jojo, lorten behöver inte bli stor förrn han känns, tog en man upp den gamla visan, å här blir arbetarn så

ful så fisken dör på en fjärdingsväg om han bara sticker huve i älven.

Fler män och kvinnor kommo in, både ungdom och äldre av verkets folk.

— Vännerna samlas te gravöl, kan märkas, sade Carlsson.

Snart sutto de runt kring alla väggar i köket. Karlarna böjde armarna mot knäna och tummade sina hattar och mössor. Många ord sades inte. Kvinnorna hade mycket gott att viska om med Signe och gumman.

— Å van Geldern har ju sålt verke' nu? sade Carlsson.

— Jo, en ska ju tro de.

— Disponent Ek ska ju ha låssas köpt de, han?

— Ska se så ut, tycks de.

— Å uppgörelse blir de ju ock?

— Åjo, bra nog. En ska väl åtminstone slippa gå å knuffas me alla dessa soldaterna, som går här te ingen världens nytta.

— Ni får ha eran fackförening nu då?

— Vi skulle få de, ja. Men van Geldern sitter fortfarande bakom dörrn å regerar.

— Jojo, de som man klipper av pälsen opptill, de syr man fast nertill, å sen ä han som alldeles ny.

Så ser en dyrköpt seger ut. Det som i många år hade ansetts vara varje svensk medborgares självskrivna rätt, det hade man nu äntligen lyckats tvinga herrarna att erkänna även i verkligheten som svenska arbetares rätt. Vid Storfors. Ännu återstodo många platser i landet där denna

stora seger återstod att vinna. Sedan Kårres tid år sjuttio-
nio, på tjuguuåtta år alltså, hade man hunnit så här långt.
Man hade dessutom lyckats höja lönerna undan för undan
i något så när samma takt som levnadsomkostnaderna stego
— ja, man hade till och med förmått resa ett motstånd mot
verkenas och fabrikernas barnamord. Vackra resultat av
tjuguuåtta års strider mellan arbetares och herrars rätts-
medvetande.

Nu kunde man alltså gå vidare och slå sig till även
sådan rätt, som inte redan fanns i lagen. Allt kan ju inte
vinnas på en dag. Billigt blir det inte, när det blir färdigt.
Det kan ju vara en tröst för alla de herrar som klaga och
jämra sig bittert över arbetarnas oförnöjsamhet.

Kaffet slogs upp, och när var och en fått sitt, upp-
täcktes det, att Signe ställt fram en kopp för mycket.
Gråten kom igen, förstås.

— Det var Bernts kopp! Nu tänker han på oss, där
han sitter, snyftade tösen.

Det kunde ju så väl tänkas, menade litet var. Signe
tog en handfull blommor ur buketten, som stod i en spillkum
på köksbordet, hon lade den i en vacker krans runt Bernts
övergivna kopp.

Brand slank in genom dörren.

Det stack till i gubben Carlssons ögon:

— Næe, gosse, har ni fått er lilla revulschon nu då?

Pojken blev stående generad inför de många oväntade
besökarna, han hade nog hoppats finna Signe ensam.

— Ja skulle bara hälsa från Bernt, sade han. Vi har vari hos honom, Dunder å ja.

— Stig fram å sitt ner då, å få lite kaffe han me, sade gumman. Hur va de me gossen?

— Han reder sig nog.

— Å ja, tro de!

— Å alla di andra stackarna! I Guds namn, vart ska de bära i väg me oss alla! undrade en gammal kvinna.

— Signe ska inte gråta, hon ska va stolt över att ha en sån pojke som Bernt te bekant, sade Carlsson. Gott i alla fall, att bonngubben, far hans, ä döer nu, han va liksom lite läsarakti av sej. Men nog vet ja vem ja ville haft te son, om ja fått välja själv mitt kött å blo. Tvi fan sån ungdom annars nu för tiden!

Gubben var oresonligt arg och gav ögon åt Brand, sin egen son, så att det kändes kusligt därinne bland gästerna.

— Å, säj inte så, han Carlsson, försökte en av de yngre kvinnorna att medla, Gerhard kom ju alldeles lagom för att få koppen som ble över.

— De går an å få en annan kopp, svarade Signe kort.

— Där fick du höra beske för en gångs skull, din gröthyvel! muttrade gubben.

— Brand ä så tyst i kväll? kom en annan försonande röst.

— Får vi inte höra någe om revulschonen? bet Carlsson. Ä de slut me de prate nu? Satan slå alarm! Ska inte den pojken ha stryk!

— Har farsan någe bättre än öppen strid att komma me, så säj ifrån! svarte pojken, mörk i hågen.

— Enighet å sammanhållning mellan varenda man. Ingen förrädare — begriper du de, pojke?

Det var tyst därinne bland gästerna i köket. Man kände en underlig beklämning. Signe satt med halvöppen mun och stirrade på Carlsson — vad kunde ha farit i honom? Nog brukade han fräsa och dundra, men detta obegripliga raseri, som tydligen sjöd i honom, fast han försökte hålla tillbaka — vad betydde det?

— Enighet, ja, de där låter så bra, men va hjälper de? försökte Brand, han svävade så underligt på målet, han såg rädd ut tyckte man. — Va ska de tjäna till att gå här å vrida oss å vända oss å vänta på de som aldri blir? Sammanhållning, ja! Hur länge? Tills vi blir mogna, som de heter. De har vi vari länge.

— Tycker nog ja kan si de, sköt gubben in.

— Smatt fälk har storä inbillninga! lät en försmädlig timmerdaling borta i ett hörn.

— Än franska revolutionen då? Adelsväldet va upp-ruttet å fallfärdit, borgareklassen va mogen — de hjälpte inte, blod måste flyta, innan de nya kunde komma fram. Å slavkriget i Amerika? Slavarna va mogna att behandlas som människor, men de hördes inte av att slavägarna gav dom friheten govilligt, blod måste flyta först. Å dom säjer förstås, att ve alla såna där tillfällen, som man känner från historien, så kom de en massa andra komplikationer imellan, så att våld måste användas. Tror fan, de! När borgareklassen en gång blir riktigt oppruten å fallfärdi, då ska en nog få si på smockfullt me såna där andra komplikationer, så att vi måste gå fram me våld antingen vi vill eller inte.

— Gu välsigne dej för din stora visdom, gosse! flinade Carlsson, men han var blek i ansiktet och ögonen sågo farliga ut. — Skryta å skrappa i tomma tunnan kan du, men när man har gått omkring här i Timmerdalen som ja har gjort å agiterat me knytnävarna för å få ihop folket i fackföreningarna, då ä man inte rädd för å erkänna att blod måste flyta, å flyta ordentligt en gång, de kan inte hjälpas. De vet man nog, att när ett barn ska födas te världen, så kostar de blod å jämmer å skrik en stunn. För sådant ä livet. Men de löner sej inte te hålla på å karva å operera i otid innan de nya livet ä färdit, för då får man ett döfött barn att begrava i stillhet. Å eftersom de ä hela samhället som ä barnaföderskan, så får man allt se till att man inte tar livet av modern också. För allt hö i världen kan inte bli te hjälp för den kon som ä dö. Å så ska ja säja dej en sak till, min gosse lilla —!

Carlsson reste sig och närmade sig olycksbådande sin son:

— Revulschonen kommer nog vår bön förutan, när tiden ä inne för de här samhället att föda sin arvinge. Men sir du — de blir inte till dej eller till såna som du vi kommer å lita oss den dan — utan de lär nog ska bli till såna som Bernt Andersson, när di blivi lite mer te åren komna å lärt sej riktigt använda de vett vår Herre har gett dom.

Det tyckte nog litet var där inne var klokt sagt, om också ingen gärna ville visa Brand den meningen nu.

Signe satt och lyssnade med brinnande ögon — ja, Bernt var hjälten! Han skulle en gång göra det!

Handen, som hon stödde mot kinden, var våt av tårar, och gullhåret, som lossnat och fallit ner över halsen, kändes

också vått — men hennes hjärta jublade: Bernt — Bernt ska göra det en gång!

Gubben Carlsson hade blivit stående på golvet framför son sin. Han mumlade bistert någonting, som ingen kunde höra — sonen såg rent av förfärad ut, där han satt i sin glåmiga ynklighet. Plötsligt hävde gubben ur sig ett rytande, så att fönsterrutorna skakade — ett vinande slag av hans käpp föll rätt i ansiktet på pojken.

— Nä, så jämmer i min själ ja kan lida att si dej här blann hederlit folk! skrek han. Ut me dej härifrån, din tjuvstryker!

— Va i Herrans namn — va ä de?

Folket rusade till.

— Håll i mej, bad gubben, så att ja inte gör någe galet me'n! Men kasta ut pojksatan — ut me honom! Fråga'n för resten var pengarna ä, som han fick av polisen — femhundra kronor va priset för Bernt!

Brand steg upp och tog på sig hatten.

— De ä inte värt att någon tar i mej! försökte han hota.

Det blev tyst därinne.

Några av männen gingo fram till honom, den ene sade lugnt och saktmodigt:

— Brand har hört va som här har blivi sagt. Ä de inte sant, så kan ju Brand stanna. Men ä de sant — då ska Brand gå härifrån. Å resa genast så långt bort han kan

komma, för han blir inte säker på den här platsen, kan ja säja.

Brand teg ett ögonblick. Så sade han:

— Då ä de väl bäst ja går.

Det for som en vind av is genom hela rummet.

Ingen rörde sig. Brand smög sig ut genom dörren och försvann.

Gustav Carlsson satt i soffan igen. Så gammal, bruten och förstörd.

— Ge mej lite kaffe till, moster! bad han.

— Ja tänker vi tränger nog till en kopp över lag efter de här, svarte gumman.

— Gamla bockar har styva horn, å Calsson är inte sen att smälla till! fick han höra.

— Kostar veta, om ja inte stångat av mej dom rätt nu va de lider.

Signe satte sig hos gubben i soffan.

— Stackars farbror! sade hon sakta och strök hans händer. Och stackars Gerhard, han har det kanske värst ändå!

— Ja, Gud hjälpe oss alla fattia människor — men de va skräp te son ja fick i alla fall — vems felet nu kunde vara!

6000096653

Göteborgs universitetsbibliotek

